

Mokslas Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 3 (712)

PASAULIO AKTUALIJOS

Ko turtingosios šalys nesupranta apie Europos Sąjungos biudžetą? ES biudžeto svarstymuose – didžiulė klaida

Clotilde Armand

Pasaka, kurią sau seka turtingosios Vakarų šalys, yra graži: jos yra kilnios sielos, padedančios savo vargingesniems kaimynams, kurie pasikliauna Europos Sąjungos (ES) subsidijomis ir vadinamųjų ES „grynųjų mokėtojų“ gera valia. Jos taip pat mėgsta vaizduoti šias šalis, kaip nedėkingas pagalbos gavėjas, pabrėždami jų lyderių, tokių kaip Vengrijos premjeras Viktoras Orbanas ir Lenkijos vadovas Jaroslavas Kačinskis, euroskeptišką retoriką.

Tačiau platesnis makroekonominis vaizdas pasakoja kitokią istoriją. Priešingai, nei visuotinai manoma, didžioji pinigų Europoje srūva iš Rytų į Vakarų, o ne atvirkščiai. Kai Rytų Europos šalys pradėjo jungtis prie ES, buvo sudarytas sandėris: Rytų vyriausybės sutiko pašalinti prekybos barjerus, kad Vakarų bendrovės galėtų pasiekti platų ratą vartotojų, nekantraujančių maksimaliai pasinaudoti naujuoju gyvenimo būdu. Vakarų vyriausybės mainais žadėjo pervesti ES pinigus į Rytus, kad būtų sovietinis blokas galėtų susikurti infrastruktūrą, kurios beviltiškai reikėjo.

Į Rytus pasipylė investicijos. Buvo pigiai perkamos buvusios valstybinės licencijos ir Vakarų verslai atsirikė sau nemažą dalį kiekvieniame Rytų ekonomikos sektoriuje. Dėl to rytinių Europos šalių namų ūkius pasiekė modernios vartojimo prekės. Daugumai menkiausiai išvystytų regionų buvo išrašytos didelės sąskaitos.

Tai buvo sveikinama kaip sėkmė: ES „sanglaudos politika“ turėjo gerą efektą, kurio laukta – Rytai pradėjo pasivyti likusių klubo narius. Bet didžiausi šios raidos „laimėtojai“ buvo Vakarų Europos šalys, dalis kurių šiuo metu ima labiau kontroliuoti savo išlaidas, atkakliai tvirtindamos, kad jos „negali toliau mokėti Europos Sąjungai žymiai daugiau, nei po to atgauna“. Tikrovėje pinigai, kuriuos Vakarų šalys siunčia Rytų Europai per ES biudžetą, sumenksta, palyginus juos su pelnais, kuriuos gauna Vakarų įmonės iš investicijų Rytuose. Nuo 2010 iki 2016 m. Vengrija, Lenkija, Čekijos Respublika ar Slovakija iš ES fondų gavo sumą, atitinkančią nuo 2 iki 4 proc. jų BVP, bet iš šių šalių ištekančio kapitalo srautas per tą patį laiką sudarė nuo 4 iki beveik 8 proc. jų BVP. Vakarų Europos šalys taip pat uždirbo didelius pinigus iš ES finansuojamų viešųjų pirkimų Rytų Europoje. Pirmoji greitaigio traukinio linija, kertanti Baltijos

šalis, projektuojama Ispanijos, Vokietijos ir Prancūzijos įmonėse. Šis projektas yra pirmasis didžiulis statybos kontraktas, ir jis buvo paskirtas Belgijos bendrovei.

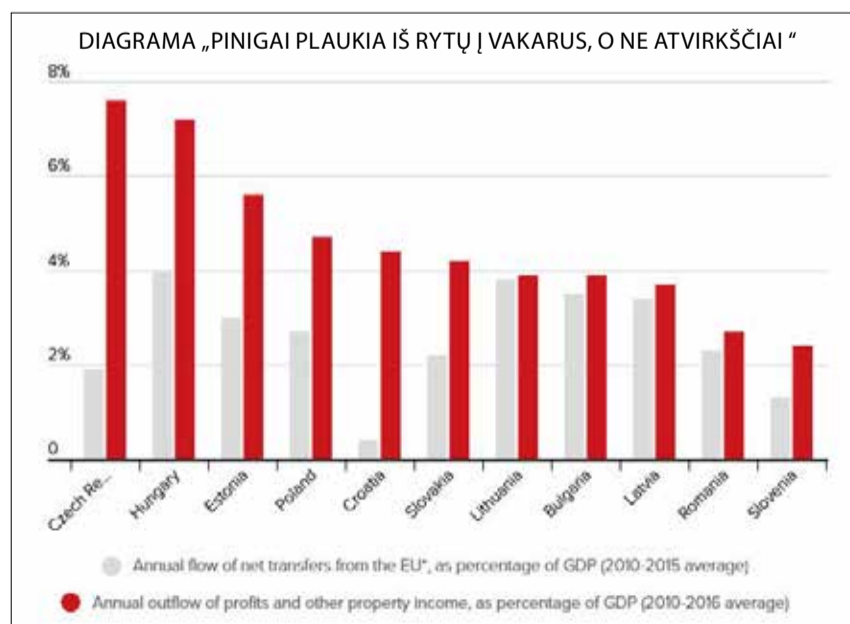
Matau šią raidą, kai būnu namuose Rumunijoje, kur vietiniai prekybos centrai priklauso prancūzų nuosavybėje esantiems tinklams, tokiems kaip „Carrefour“ ar „Auchan“. Mano telefono operatorius yra prancūzų įmonė. Vanduo, tekantis iš mano kranų, taip pat tiekiamas prancūzų bendrovei. Aš taip pat apmoku savo sąskaitas už dujas tarptautinei prancūzų įmonei ir darau tai per prancūzams priklausantį banką.

Gerovės srautas iš Rytų į Vakarų gali būti matomas ir kvalifikuotų darbuotojų smegenų nutekėjime, kurį patyrė šis regionas. Tačiau ši didelė kaina nepasirodo besiderančių dėl ES biudžeto „Excel“ lentelėse. Imkime sveikatos sektorių. Pavyzdžiui, jokie

ES fondai nekompensuoja to, kad 10 proc. Rumunijos gydytojų kasmet palieka savo šalį ir dabar gydo pacientus Vakaruose. Nuo 2009 iki 2015 m. mūsų šalis jau prarado pusę savo gydytojų. Netrukus po to, kai įstojo Lenkija, virš 60 proc. penkto ir šešto kurso medicinos studentų sakė, kad jie planuoja dirbti užsienyje. Bulgarijoje šis skaičius išaugo iki 90 proc.

Derybose dėl kito septynmečio biudžeto Europos lyderiai turėtų geriau išsiziūrėti į platesnį vaizdą. Diskusijos negali būti tik dėl viešųjų pinigų ir neturi tapti barniu tarp „grynųjų mokėtojų“ bei „grynųjų naudos gavėjų“. Mintis, kad ES biudžeto partijoje yra „pralaimintys“ ir „išlošiantys“, yra ekonomiškai klaidinga: mes visi esame bendros ES rinkos grynųjų naudos gavėjai. Ši klaida pavojinga politiškai. „Brexit“ mums parodė, kad, kai pripažinti politikai ima kalbėti, jog jie turėtų „atgauti“ savo pinigus, radikalūs populistai ima tvirtinti, kad šalis turi „susi-grąžinti kontrolę“.

ES yra didelis sandoris, kuriuo mes visi naudojames, kol kiekvienas prisimena, kad kiekvienas atlieka savo vaidmenį ir sumoka savo dalį. ES sanglaudos politika nėra labdara. Laikas Vakarų politikams pasakyti savo rinkėjams, kokią naudą jų šalys gavo dėl bloko plėtros į Rytus. Šaltinis: Politico.eu. Autorė buvo Europos Parlamento narė iš Rumunijos, Europos Parlamento Biudžeto komiteto narė

Metinis grynųjų pervedimų iš ES srautas kaip BVP dalis procentais (2000–2015 m. vidurkis). Pinigai, kuriuos Vakarų Europos įmonės uždirba iš investicijų Rytų Europoje, viršija pinigų, siunčiamų į Rytus per ES biudžetą, kiekį

Andrius Sniadeckio skaitymų vadovė – dr. Birutė Railienė. Žr. 10 p.

ŠIAME NUMERYJE

Pasaulio aktualijos: ar Rytų Europos šalys – išlaikytinės?

● 1 p.

Kur dingę valstybės atkūrimo laikotarpio dokumentai?

● 2 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3 p.

Karaliaus Gedimino laikais nebuvo tokios valstybės, kaip „Lietuvos kunigaikštystė“

● 4 p.

Lietuvos mokslininkai rengia tarptautines studijų programas

● 5–6 p.

Nauji socialiniai tyrimai – apie sudėtingus išbandymus Lietuvos ir kitų Europos valstybių ekonomikai

● 6–7 p.

Lietuvos universitetų sprendimai Ukrainai pravers ir karui pasibaigus

● 8 p.

Klaipėdos moksleiviai laimėjo „Samsung“ idėjų konkursą

● 8 p.

Mokslo renginiai, parodos

● 9–10 p.

Naujos knygos

● 11 p.

LIETUVOS AKTUALIJOS

Inžinerijos ir technologijų pramonės ateitis

Seimo Ateities komiteto pirmininkas prof. Raimundas Lopata

Sausio 18 d. Seimo Ateities komitetas kartu su Martyno Mažvydo biblioteka surengė pirmąją šiais metais Ateities forumo „Intelektualinis Lietuvos savarankiškumas“ diskusiją, kurioje atarta kvalifikuotų specialistų trūkumo problema, su kuria susiduria Lietuvos aukštųjų technologijų pramonė ir paslaugų sektoriaus. 2022 m. valstybinio matematikos egzamino neišlaikė daugiau

kaip trečdalis mokinių. Matematikos, fizikos, chemijos populiarumas tarp moksleivių – menkas, labai trūksta šių dalykų mokytojų. Nepaisant politinių įsipareigojimų ir administracinių pastangų, Lietuvoje parengiama per mažai gamtos mokslų, matematikos, technologijų ir inžinerijos specialistų, kad būtų užtikrinta tvari aukštųjų technologijų pramonės ir paslaugų sektoriaus ateitis.

Žurnalo „Reitingai“ vyriausiojo redaktoriaus Gintaro Sarafino apibendrinimu, **didžioji dauguma šiandieninių Lietuvos mokinių net nelaiiko biologijos, fizikos ir informacinių technologijų egzaminų**, kurie, lyginant su pažangiomis valstybėmis, **turėtų būti norma**. Mokiniai šių mokomųjų dalykų nelaiiko praktiškai ir mieliau renka „lengvesnius“ egzaminus. Pakeisti esamą situaciją bus sunku dėl mokytojų stygiaus. „Kadangi dauguma jaunuolių atsisakė mokytis šių svarbių disciplinų, **ilgainiui reikėjo vis mažiau**

šių disciplinų mokytojų, todėl turime juokingai mažus skaičius. Šiandien chemijos mokytojų Lietuvoje yra 420, fizikos – 540, informacinių technologijų – 690. Jeigu mes nuspręstume ateityje daugumą savo mokinių privalomai mokyti gamtos mokslų, tiesiog nebūtų kam jų mokyti“, – sakė G. Sarafinas.

Lietuvos inžinerijos ir technologijų pramonės asociacijos (LINPRA) direktoriaus ir vieno iš surengtos diskusijos iniciatorių Dariaus Lasionio nuomone, reikia ne tik toliau kelti mokytojų prestižą, bet ir **peržvelgti mokyklinių mokomųjų dalykų sąrašą**. Informacinių technologijų turėtų būti mokoma jau 6–7 klasėse. „Mokyklose turi atsirasti šiuolaikinių technologijų mokymas, kuris skatintų susidomėjimą skaitmeninimu, programavimu, robotika, suteiktų žinias, kurios būtų vėliau naudingos tiems patiems vaikams, renkantis profesiją, nesvarbu, kur jie eitų“, – sakė D. Lasionis.

Švietimo, mokslo ir sporto viceministras Gintautas Jakštas teigė, kad moksleivių ir studentų pasiskirstymas tarp skirtingų profesinių krypčių nėra esminė problema. Jo nuomone, pagrindinė grėsmė kyla iš mažo gimstamumo ir mažėjančio studentų kiekio, kuris jau nėra pakankamas mūsų ekonomikai: „Per dešimt metų perpus sumažėjo abiturientų skaičius – nuo 38 tūkst. iki 19 tūkst. Karta, kuri ateina į darbo rinką, yra perpus mažesnė už tą, kuri išeina iš darbo rinkos. Universitetų bakalauro absolventų nuo 2009 metų sumažėjo 61 proc. Liko kiek daugiau nei trečdalis, lyginant su tuo, ką turėjome prieš dešimtmetį. <...> Turime galvoti, kaip didinti studentų, bendrai – jaunimo skaičių, gimstamumą, imigraciją, studentų pritraukimą ir t. t.“

Seimo Ateities komitetas tęs diskusijoje išryškėjusios problematikos nagrinėjimą kituose savo renginiuose. *Parengta pagal Seimo pranešimą*

VALSTYBINĖS VALDŽIOS INSTITUCIJOS PAŽEIDŽIA ĮSTATYMAS

Pastaruoju metu parlamentarai gauna Lietuvos piliečių laiškus ir asmenines žinutes, kuriose keliami klausimai dėl perteklinio Ukrainos heraldikos (simbolių, vėliavos spalvų) naudojimo oficialiuose Prezidentūros, Seimo ir Vyriausybės, taip pat pavaldžių institucijų internetiniuose puslapiuose. Užklausoje keliami klausimai ir dėl **jokioms valstybėms nepriklausančių vėliavų** buvimo ant ministerijų pastatų suderinamumo su mūsų įstatymais.

Suprantamas institucijų noras demonstruoti Lietuvos solidarumą su kovojančia Ukraina, tačiau pagarbą ir paramą galima rodyti ir kitais būdais, laikantis galiojančių įstatymų ir nedarkant Lietuvos valstybės simbolių. Vienas dalykas, kai tai daroma trumpuoju laikotarpiu, ir visai kas kita, kai Seimo, Vyriausybės, ministerijų „Facebook“ paskyroje Lietuvos heraldiniai simboliai matomi tik pakeistų spalvų fone. Patikrinus spalvų pakeitimo datas, paaiškėjo, kad Vyriausybės „Facebook“ puslapyje **Vyčio fono spalva iš oficialios į mėlyną** pakeista dar 2017 m. ir išliko nepakeista iki dabar. Ką galėtų reikšti ši spalva ir kaip nutiko, kad ji

iki šiol nepakeista į raudoną?

Heraldinių simbolių skelbimą valdžios institucijų internetinėse svetainėse apibrėžia Vyriausybės nutarimas „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms“, t. y. aprašas Nr. 480, patvirtintas 2003 m. balandžio 18 d. Herbinų simbolių dizainą ir jų naudojimą nusakoma **Valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų įstatymas**. Jo 4 straipsnis „Lietuvos valstybės herbas ir jo aprašymas“ aiškiai skelbia: „1. Lietuvos valstybės herbas yra Vytis: herbino skydo **raudoname lauke** vaizduojamas baltas (sidabrinis) šarvuotas raitelis ant balto (sidabrinio) žirgo, laikantis dešinėje rankoje virš galvos iškeltą baltą (sidabrinį) kalaviją.“ Akivaizdu, kad nurodytose Seimo ir Vyriausybės internetinėse svetainėse nesilaikoma šių ir kitų teisės aktų reikalavimų.

Kilus ažiotažui dėl valstybės heraldinių simbolių naudojimo, Seimo interneto svetainėje pasirodė žinutė, kuri niekaip negali būti traktuojama, kaip vienos svarbiausių valstybės institucijų viešas paaiškinimas, demonizuojant ir laikant valstybės priešais

žmones, kurie kelia klausimus ir siekia apginti oficialių Lietuvos Respublikos simbolių neiškraipytą naudojimą. Lieka neaišku, kaip tai dera su Konstitucija ir koks yra Lietuvos heraldikos komisijos požiūris į tokį nesankcionuotą valstybės simbolių „modernizavimą“ ir naudojimą.

Dar vienas visuomenei nerimą keliantis dalykas – jokioms valstybėms nepriklausančių **LGBTQ+ vėliavų** demonstravimas ant Ekonomikos ir inovacijų ministerijos pastatų. Kokią teisę turi ši ministerija nuolat laikyti iškabinusi minėtas vėliavas? Įstatymo „Dėl Lietuvos valstybinės vėliavos“ 5 straipsnis aiškiai skelbia: „Užsienio valstybių vėliavos prie Lietuvos Respublikos valdžios įstaigų, taip pat kitų pastatų gali būti iškeltos tik oficialių vizitų, oficialių ceremonijų ir tarptautinių renginių metu diplomatinio protokolo bei tarptautinių dokumentų nustatyta tvarka. Užsienio valstybių vėliavos gali būti iškeltos tik prie Lietuvos Respublikai teisėtai įsteigtų užsienio valstybių įstaigų.“ Šiuo atveju, yra iškeltos net dvi nevalstybinės vėliavos, kurių teisėto buvimo neapibrėžia jokie mūsų įstatymai.

Dėl LGBTQ vėliavų iškėlimo Ekonomikos ir inovacijų ministerija dar 2022 m. birželio 4 d. buvo gavusi Vilniaus miesto 3-iojo policijos komisariato kreipimąsi. Tuo metu ministrė Aušrinė Armonaitė argumentavo „Baltic Pride“ renginiais, o policija nustatė, kad vaivorykštės vėliavos nuimtos, tačiau **jau ne pirmas mėnuo vėliavos ir vėl yra nuolat iškeltos**. Kyla klausimas: kodėl nuolat pažeidžiamas įstatymas? Keliami klausimai yra aktualūs visai Lietuvos visuomenei, todėl svarbu, kad atsakymai jį pasiektų kuo greičiau. *Parengta pagal Seimo Ryšių su visuomene skyriaus 2023 m. sausio 19 d. pranešimą*

„**Mokslo Lietuvos pastaba:** *Minint Laisvės gynėjų dieną (Sausio 13-ąją), jau ne pirmi metai, kai Lietuvos televizijos programų vedėjai ir net į laidas pakviesti oficialūs asmenys ekranuose nuolat rodomi prisiseigę „neužmirštuoles“ vaizduojančius ženklukus. Tačiau tokių ženklukų naudojimas nėra įteisintas jokiuose oficialiuose nutarimuose. Jų nėra ir lietuvių tautos kultūros pavelde. Kodėl šiomis progomis pabrėžtinai nenaudojami jokie valstybės simboliai: Vytis, Gediminaičių stulpai ir kt.?*“

Dėl valstybinės svarbos dokumentų dingimo

Penkiolika Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų dar 2021 m. birželio 14 d. kreipėsi į Seimo valdybą dėl svarbių valstybės atkūrimo dokumentų dingimo iš Lietuvos Respublikos Seimo:

– LR Aukščiausiosios Tarybos nutarimais (1991-01-08 Nr. I-921 ir 1991-01-13 Nr. I-943) sudarytų komisijų veiklos medžiagų dėl 1991 m. sausio 8 d. įvykių prie Aukščiausiosios Tarybos rūmų ir Ministro Pirmininko Alberto Šimėno dingimo aplinkybių;

– LR Aukščiausiosios Tarybos Krašto apsaugos ir vidaus reikalų nuolatinės komisijos medžiagos nuo 1990 m. kovo mėnesio iki 1991 m. sausio mėnesio;

– beveik visos LR Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 13 d. nutarimu Nr. I-936 sudarytos LR laikinosios gynybos vadovybės medžiagos, nes Seimo archyve yra tik dalis posėdžių protokolų nuo 1991 m. liepos 31 d.;

– XII šaukimo LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatų asmens bylų;

– XI šaukimo LTSR Aukščiausiosios Ta-

rybos medžiagų: 1989 m. išrinktų deputatų K. Motiekos, R. Ozolo, E. Tomaševičiaus ir Z. Vaišvilos asmens bylų, dalies 1989 m. vykusių rinkimų komisijų medžiagų, 1988–1990 m. Aukščiausiosios Tarybos komisijų darbo medžiagų ir t. t., Komisijos Lietuvos valstybinio suvereniteto ir nepriklausomybės atkūrimo planui, šios komisijos pirmininkų kolegijos posėdžių medžiagų.

Seimo kanceliarija atsakė, kad Seimo archyve jų nėra. Signatarai tai žino ir kreipėsi į Seimo valdybą, kad Seimas sudarytų komisiją dėl dingusių valstybės atkūrimo dokumentų dingimo. Šių dokumentų nėra ir kituose Lietuvos valstybės archyvuose. Tačiau Lietuvos prokuratūra atsisakė tirti šių dokumentų dingimo aplinkybes.

2022 m. rugpjūčio 31 d. Seimo Pirmininkė savo iniciatyva susitiko su Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarais. Susitikimo metu jai buvo įteiktas raštiškas priminimas. Seimo Pirmininkė pažadėjo signatarams atsakyti, tačiau atsakymas iki šiol negautas,

o Seimo komisija dėl dingusių valstybės dokumentų nesudaryta.

2023 m. sausio 9 d. Seimo renginyje „Ar išmokome 1991 m. sausio 8 d. pamokas?“ susirinkę Aukščiausiosios Tarybos gynėjai pritarė reikalavimui surasti 1991 m. sausio įvykių tyrimo valstybinių komisijų medžiagą. Sausio 12 d. Seimo renginyje „Iškilminga Laisvės gynėjų rikiuotė“ Seimo Pirmininkei buvo patikėta garbė priimti Aukščiausiosios Tarybos gynėjų iškilmingą rikiuotę. Tai – Seimo Pirmininkės moralinis ir garbės įsipareigojimas šiems mūsų valstybės gynėjams ir valstybei. Seimo Pirmininkė turi vienasmenę teisę, o šiuo atveju – ir pareigą, teikti šį klausimą svarstyti Seimo plenaryje posėdyje. Nėra ir negali būti jokių priežasčių Lietuvos Respublikai ignoruoti valstybės atkūrimo dokumentų dingimą.

Prašome Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkės nedelsiant:

1. Teikti klausimą Seimui dėl komisijos sudarymo, nustatyti Lietuvos valstybės atkūrimo dokumentų dingimo aplinkybes ir

pavesti teisėsaugai surasti dingusius valstybės dokumentus.

2. Priimti šiuo klausimu į Jus 2021 m. kovo 11 d. raštu besikreipusius Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarus, o į priėmimą pakviesti žiniasklaidą.

Po šios informacijos paviešinimo signataro Zigmo Vaišvilos spaudos konferencijoje Seime ir žiniasklaidoje Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba (ŽEIT) 2023 m. sausio 16 d. kreipėsi į žiniasklaidą dėl šių publikacijų, nurodydama, kad „skleidiama dezinformacija, karo propaganda, kurstomas karas, raginama prievarta pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą – pakeisti jos konstitucinę santvarką, kėsintis į jos nepriklausomybę arba pažeisti teritorijos vientisumą“. Signataras Zigmas Vaišvila pareikalavo ŽEIT paaiškinimo, kodėl ši tarnyba naudojama persekioti žiniasklaidą, viešinančią informaciją apie mūsų valstybės atkūrimo ir gynybos dokumentų dingimą. *Parengta pagal Nepriklausomybės Akto signataro dr. Zigmą Vaišvilą pranešimą*

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

GEROVĖS VALSTYBĖS KŪRIMAS. GALIMYBĖ RASTI DARBO VIETĄ (4)

Jonas Jasaitis

Kaip jau minėta, svarbiausi (baziniai) žmogaus poreikiai yra **būstas, darbas, sveikatos apsauga, nepertraukiamas išsilavinimas ir moralinė pozicija**. Jų

visapusiškas tenkinimas sukuria vieną iš svarbiausių sąlygų visaverčiam asmenybės vystymuisi – saugumo būseną. Pirmuosiuose šio ciklo straipsniuose aptarėme būsto klausimą. Kad ir koks judrus būtų šių dienų pasaulis, asmenybės ryšys su konkrečia vieta apsprendžia tai, ką apibūdiname kaip vieną iš svarbiausių žmogaus egzistavimo sąlygų, išreiškiamą šventu žodžiu – NAMAI. Jų neturintis apibūdinamas šturpia sąvoka – benamis. Namus suprantame ne kaip pastatą, o kaip žmogaus ryšį su konkrečia vieta (valstybe, tėvyne, gimtine). Namai – vienas iš svarbiausių asmens kilmės dalių. Bet kuris atvykėlis į kitą valstybę pirmiausia išgirsta tokius klausimus: „Iš kurios valstybės esate? Jūsų pilietybė ir tautybė?“

Dabar visaip skatinama masinė migracija neturi nieko bendra su žmonijos ūkio ir kultūros pažanga. Tai yra ne kas kita, kaip šlykštus bandymas gausinti benamių sluoksnį. Būtybių, neturinčių nei pilietybės, nei tautybės – be jokio savojo etnos. Vadinamasis „pasaulio pilietis“, migracijos skatinotojų sumanymu, nėra dvasiniais ryšiais susijęs su jokia etnine kultūra. Tai ne pasaulio „pilietis“, kaip dažnai bandoma pristatyti, o **pasaulio valkata**. Žinoma, čia kalbame ne apie žmones, apvažiavusius daugybę šalių, jose dirbusius ar įgijusius išsilavinimą, ne apie tyrinėjančius įvairių pasaulio šalių kultūras, o apie tuos asmenis, kurie su jokia šalimi neturi dvasinio ryšio ir pareigos jausmo, kurie įsivaizduoja, kad yra jų tik teisės be jokių pareigų, kuriems žodžiai „duok man“ yra visos elgsenos orientyras.

Iš tikrųjų etninės kilmės vieta yra ne geografinė nuoroda, kurią šiais laikais lengva pakeisti. Konkrečios vietovės klimatas, gamtos įvairovė ir su ja susijusios bendruomenės elgsenos charakteristikos (papročiai, tradicijos ir kt.) atsispindi dienos darbų ritme. Kilmės vietos ryšys atsispinti ir asmens genetikoje bei antropologiniuose bruožuose. Tai rodo odos spalva, veido bruožai, ūgis ir kt. Ne veltui sakoma, kad ir valgyti geriausiai tinka tai, ką konkretaus sezono metu teikia gamta, nes per tūkstančius metų toje vietovėje gyvenančio asmens organizmas prie to yra geriausiai prisitaikęs. Išėjimoje buvo paplitęs posakis, kad „skrandis nutautėja vėliausiai“. Dabartinė globalizuota tiekimo ir prekybos sistema gali į bet kurį Žemės rutulio tašką nepertraukiamai tiekti viską, ką pasaulis išaugina arba pagamina, tačiau tokios universalios mitybos būdai anaipol nėra teikiantys tik naudą – genetiškai neprisitaikiusiam organizmui tai gali ir labai rimtai pakenkti.

Nuo konkrečios vietovės klimato priklauso ir būsto architektūra bei įranga, juk niekas nenaudotų islandiškų būsto šilumos išsaugojimo priemonių ir metodų Alžyre arba Saudo Arabijoje. Niekas neprognozuoja masinio afrikiečių perkraustymo prie Ledjūrio, nors bastūnų stiliaus gyvenamąjį propaguojantys globalistai net ir tokiuose projektuose gali įžiūrėti milžinišką pelno grąžą teikiančius variantus. Į atvežtųjų gyvenimo trukmę dažniausiai nekreipiama dėmesio, nes tokiuose projektuose žmogus tėra tik „statistinis vienetas“.

Tačiau, kaip minėta, būstas yra tik vienas iš asmens poreikių. Nė kiek ne mažiau svarbios yra darbo ir pragyvenimo galimybės. Profesijos ir darbo pasirinkimas turi atitikti asmenybės polinkius ir gebėjimus. Sėkmingas pasirinkimas – viena iš svarbiausių asmenybės laimės sąlygų. Darbas yra ir pagrindinis šiuolaikinio žmogaus pragyvenimo šaltinis, todėl atlyginimas už darbą turi būti toks, kuris leistų žmogui oriai pragyventi – patenkinti savo svarbiausius gyvybinius poreikius. Darbas yra ir pagrindinis pajamų šaltinis, nes šiandien absoliuti dauguma žmonių patys užsidirba sau, o neretai – ir savo šeimos nariams. Pajamų poreikį labiausiai lemia valstybės ekonomikos raida ir visuomenės gyvenimo būdas. Žmogaus pajamos turi būti tokios, kad leistų jam susikurti sveiką privatų gyvenimą ir būti nepriklausomam nuo kitų, pavyzdžiui, net nuo tėvų.

Išsami vietos žmoniškųjų, gamtos ir infrastruktūros išteklių analizė rodo, kad tokias galimybes galima sukurti kiekvienoje vietovėje. Žemės rutulyje nėra jokių „neperspektyvių ekonomikos plėtrai“ vietovių. Yra tik vietovės, kurių ekonominiai ištekliai dar neatskleisti. Juo labiau – dabartiniame pasaulyje, kuriame jau praktiškai nebeegzistuoja izoliuota ūkio raidos sistema. Juo labiau neperspektyvių vietovių nėra tokioje valstybėje, kaip Lietuva, nors banalių postringavimų apie neva menkas jos raidos galimybes arba „neperspektyvius regionus“ pilna mūsų viešojo erdvė. Būtent tokie motyvai ir lėmė mūsų valstybės padalinimą į „Vilniaus regioną“ ir „likusią Lietuvą“. Nedarnią regionų raidą lemia ne jų ribotos perspektyvos, o labai primityvi vietos išteklių analizė ar net tam tikro laikotarpio konjunktūriniai motyvai. Pavyzdžiui, vargu ar kas paskatins verslininką investuoti atokesnėse, nuo pagrindinių transporto arterijų nutolusiose vietovėse, kol erdvės jo verslo plėtrai yra sostinės apylinkėse. Pasaulio istorija jau daugybę kartų parodė, kaip menkas vietos galimybių suvokimas lėmė jų trumpalaikio klestėjimo ir po to sekusio ilgalaikio nuosmukio laikotarpius. Jei kur nors keliaudami matote apleistas sodas, namus užkaltais langais, ar ištuštėjusius bankrutavusių gamyklų korpusus, turite suvokti, kad visa tai liudija ne apie šių vietovių neperspektyvumą, o apie labai grubias gyventojų poreikių ir ūkio raidos analizės klaidas. Net tai, kas vienam atrodo kaip žemdirbystei kenkiančios piktžolės, kitam bus žaliava vaistams gaminti.

Kadangi darnios raidos problema yra labai plati, čia pateiksime tik vieną pavyzdį. Prieš daugiau kaip dešimtmetį vykusios Rokiškio apylinkių galimybės tirti skirtos ekspedicijos metu stabtelėjome labai vaizdingoje vietoje prie jau kelis šimtmečius skaičiuojančio ažuolo. Kaip ir įprasta, tokios pertraukėlės metu kalba sukosi apie skirtingas temas, bet daugiausia apie tai, kokie verslai būtų labiausiai perspektyvūs šiose vietovėse. Net pirmieji išpūdziai liudijo apie labai didelius rekreacinius išteklius, galimybę čia steigti kurortines ir sanatorines paskirties objektus, kuriuose būtų sukurta gerai apmokamų darbo vietų aukštos kvalifikacijos specialistams. Kaip žinoma, Lietuva kol kas nesugebėjo panaudoti nė dešimtadali savo rekreacinių išteklių, nes tokioms investicijoms vis dar vyraujantis „vienadienis“ valdymas jokių galimybių nesukuria. Su studentais svarstėme, ir kaip galėtų atrodyti tokios paskirties objektų aplinka.

Į mūsų pokalbį įsiterpė atsitiktinai prisigretinęs žmogus. Kaip netrukus supratome, neseniai atvykęs iš kito Lietuvos krašto. Nugirdęs, kad kalbame apie naujų darbo vietų kūrimą, jis smarkiai susierzinęs puolė aiškinti, kokia čia nederlinga žemė. Kaip neatremiamą argumentą jis tešė, kad „čia net bulvės neauga ir net karvei geros ganyklos nėra...“. Susigaužęs, kad jis nejuokauja, nebeištvėrė užklause, kur jis matė, kad kas nors bulves žvyrynuose augintų. Žmogelis nieko nesuprato ir pareiškė: „Čia – visa žemė – smėlis ir žvyras.“ Kaip kitaip tų apylinkių gamtinę aplinką galima panaudoti, jis net nesu-simąstė, nes tik taip ūkininkauti buvo įpratęs. Užklauseme:

– Juk matote, kokios pušys, kokie ažuolai čia auga, o sakote, kad čia – prasta žemė.

– Ar čia tik miškininkyste verta užsiimti? Kiek miško reikia turėti, kad pragyventum? – atkirto.

Dar prieš gerus penkiolika metų atlikti kaimo mokyklų abiturientų profesinių ketinimų poreikių tyrimai parodė, kad agrariniame ir miškų ūkyje yra linkę dirbti tik apytiksliai 5 proc. šių mokyklų auklėtinių, o pasirengusių likti gimtosiose vietovėse yra mažiau nei 7 proc. Visi kiti savo profesinės veiklos ir asmeninio gyvenimo perspektyvų jose nematė. Todėl kaimiškųjų vietovių ištuštėjimo tendencijas jau seniai buvo galima numatyti. Tačiau nė viena iki šiol valdžioje buvusi koalicija nesuvokė, kad tie laikai, kai atokesnės neurbanizuotos vietovės buvo tik agrarinio sektoriaus sfera, – jau seniai praityje. Pagrindinė emigracijos priežastis – darbo vietų stoka. Apie tai, kad kiekviename regione ne tik galima, bet ir būtina plėtoti pramonės, transporto, energetikos, socialinių paslaugų sferas, nei valdantieji, nei naujų valstybės raidos strategijų kūrėjai nesimąstė. Todėl iš Lietuvos išvykstantieji į klausimą apie emigracijos priežastį atsako klausimu: „Kaip Lioliuose (Tytuvėnuose, Kražiuose ar pan.) rasti profesinius lūkesčius ir pragyvenimo galimybes atitinkantį darbą?“ ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptys. 2023 m. sausio 17 d. Seime darbą pradėjo Ateities komiteto inicijuota Seimo darbo grupė Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų ilgalaikės politikos vystymosi kryptims nustatyti. Jos tikslas – iki 2023 m. kovo 6 d. parengti ir pateikti Seimo valdybai išvados projektą, prieš tvirtinant Seimo šeštojoje eilinėje (pavasario) sesijoje Valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2050“.

Profesorius Raimundas Lopata, Seimo Ateities komiteto ir darbo grupės pirmininkas, įvardijo iššūkius, su kuriais susiduria dabartinė mokslo, technologijų ir inovacijų politika. Tai ir ilgojo laikotarpio horizontas, reikalingas jos poveikiui įsitvirtinti ir įgyvendinti, naujo politinio ciklo neapibrėžtumas, sudėtingas sąveikaujančių MTI politikos veikėjų koordinavimo mechanizmas, chaotiškai vykdoma stebėseną ir silpna vertinimo sistema.

Dauguma posėdyje kalbėjusių darbo grupės narių taip pat pažymėjo vykdomos Lietuvos MTI politikos stipriąsias ir silpnąsias puses, kurių transformacija yra būtina, siekiant sukurti kryptingą ir atskaitingą MTI ekosistemą, ne tik tenkinant socialinius, kultūrinius ir ekonominius poreikius, kartu formuojant valstybės konkurencingumą pasauliniu mastu. Pagrindinis posėdžio akcentas – sinergijos, susijusios su politikais, akademinė bendruomenė, verslu ir visuomenė, skatinimas.

Registruotas pasiūlymas riboti LRT generalinio direktoriaus kadencijų skaičių. Grupė opozicinėms frakcijoms priklausančių Seimo narių registravo Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo projektą, kuriuo siūlo riboti LRT generalinio direktoriaus kadencijų skaičių. „LRT įstatymas riboja LRT Tarybos, Tarybos pirmininko, LRT etikos kontrolieriaus, LRT vidaus audito tarnybos vadovo kadencijų skaičių. Įstatymas aiškiai nurodo, kad šie aukštąsias pareigas einantys asmenys gali būti skiriami tik dvi kadencijas iš eilės. Tuo tarpu LRT generalinio direktoriaus kadencijų skaičius nėra ribotas. To įstatymo leidėjas, priimdamas naujos redakcijos LRT įstatymą, nepaaiškino. Taigi, gali susiklostyti situacija, kai vienas ir tas pats asmuo LRT vadovauja dešimtmečiais. Tokia praktika yra ydinga, paveldėta iš sovietmečio. Kone dešimtmetis, kaip ją palaipsniui siekiama panaikinti valstybės ir savivaldybių įmonėse, viešosiose įstaigose, kurių steigėjas yra valstybė. LRT, viešoji įstaiga, priklausanti valstybei, neturėtų būti išimtis. Dėl to ir siūlome nustatyti, kad vienas ir tas pats asmuo negalėtų eiti LRT generalinio direktoriaus pareigų ilgiau, nei dvi kadencijas iš eilės“, – teigia pataisos iniciatoriai. Pataisą teikia Seimo nariai: Agnė Širinskienė, Asta Kubilienė, Algirdas Stončaitis, Domas Griškevičius, Laima Nagienė, Lukas Savickas, Ieva Kačinskaitė-Urbonienė.

Užuojauta dėl profesorės, violončelininkės Silvijos Sondeckienės mirties. Seimo Kultūros komiteto vardu prof. Vytautas Juozapaitis reiškia nuoširdžią užuojautą šeimai, visai akademinėi muzikos bendruomenei. „Netekome talentingos muzikės ir pedagogės, vienos žymiausių savo kartos violončelininkių“, – sako Seimo Kultūros komiteto pirmininkas.

Užuojauta dėl rašytojo Grigorijaus Kanovičiaus mirties. Kultūros komiteto pirmininkas prof. Vytautas Juozapaitis komiteto vardu reiškia užuojautą giminėms ir artimiesiems, Lietuvos literatūros bendruomenei dėl rašytojo, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Grigorijaus Kanovičiaus mirties. „Grigorijaus Kanovičiaus kūryba dabarties Lietuvoje yra išskirtinė. Didžiausią dalį savo kūrybinio gyvenimo jis skyrė Lietuvos žydų epui užrašyti. Ši netektis mums yra labai skaudi“, – sako V. Juozapaitis.

VALSTYBĖS ISTORIJS PUSLAPIAI

KADA ATKURSIME ISTORINIUS LIETUVOS VALDOVŲ TITULUS?

Prof. Juozas Skirius

Lietuva švenčia Vilniaus 700 metų jubiliejų – 1323-aisiais miestas buvo pirmą kartą paminėtas rašytiniuose šaltiniuose. Tai puiki proga prisiminti mūsų sostinės įkūrėją Gediminą. Kartu verta prisiminti ir titulus, kuriuos turėjo Lietuvos valdovai iki Gedimino ir po jo. Ar jie buvo tituluojami tik Lietuvos „didžiaisiais kunigaikščiais“? Ar Lietuva turėjo daugiau karalių?

Mindaugas – ne vienintelis karalius

Tiesa, tai nėra nauji klausimai. Jeigu dėl Mindaugo karaliaus titulo niekas nesiginčija, tai dėl kitų valdovų statuso yra pasisakoma nevienareikšmiškai. Dar 2009 m., švenčiant Lietuvos tūkstantmetį, dr. Rasa Gečaitė paskelbė drąsų, dokumentais paremtą straipsnį „Išniekinta Lietuvos karalystė ir karaliai“. Valdovų titulų klausimams dėmesį skyrė ir Lietuvos mokslo akademija, surengusi seminarą apie Lietuvos karalius, juos aptarė istorikė Auksė Ūsienė, profesorius Alvydas Butkus ir kt. Verta paminėti ir dr. Algimanto Bučio solidžią studiją „Lietuvių karaliai ir Lietuvos karalystė *de facto* ir *de jure* Viduramžių Europoje“, skirtą senovės Lietuvos valdovų (iki XV a. pradžios) istorinių titulų analizei. Jo tyrimo išvados griaua pasenusį mitą apie vienintelį Lietuvos karalių Mindaugą. Autorius primena, kad šv. Brunonas Bonifacijus 1009 m. pakrikštijo **lietuvių karalių** Netimerą. Išeivijoje JAV lietuviai istorikai, tokie kaip Jonas Dainauskas, Rimantas Kunčas-Žemaitaitis, Violeta Rutkauskienė ir kiti, taip pat vienareikšmiškai pasisako, kad Lietuvą iki XV a. pradžios valdė karaliai.

Taigi, nors atrodytų, kad yra pakankamai tyrinėjimų ir šaltinių, rodančių priešingai, iki šiol akademinėje bendruomenėje dominuoja „tradicinis“ vertinimas: vadovėliuose mokiniai randa Lietuvos valdovus – didžiuosius kunigaikščius. Kodėl? Vieną priežastį man dar 1998 m. stažuotės metu Čikagoje bandė paašškinti istorikas Jonas Dainauskas, kuris 40 metų tyrinėjo Lietuvos ir Lenkijos santykius. Anot jo, senųjų laikų Lietuvos tyrinėtojai lietuviai yra stipriai paveikti lenkų istoriografijos. Norint geriau suprasti, ką istorikas turėjo omenyje, tenka dar kartą nagrinėti šį klausimą.

Iki Vytauto laikų – nė vieno kunigaikštystės paminėjimo

Lietuvos istoriografijoje vyrauja nuomonė, kad Lietuva turėjo vienintelį karalių Mindaugą (1200 (?)–1263), o jo valdoma Lietuvos karalystė teiškė apie 7 metus. Tačiau tai įtikina ne visus, besidominčius senųjų laikų istorija. Dar labiau keistai atrodo, kad Lietuvos valstybė greičiausiai yra vienintelė Europoje, kuri po savo valdovo Mindaugo mirties nežlugo, o jos teritorija tik didėjo, o šalis stiprėjo. Tačiau ši karalystė kažkaip ir kažkieno buvo „pervadinta“ į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK), o jos valdovai pavadinti didžiaisiais kunigaikščiais!

Dar įdomiau yra tai, kad XIII–XIV a. (iki

Vytauto valdymo pradžios), kaip pažymi kai kurie istorikai, nėra nė vieno rašytinio dokumento (išskyrus slavų metraščius), kuris paliudytų buvusią LDK. Visuose to meto dokumentuose (Mindaugo ir Gedimino laišškai, jų sutartys, popiežių laišškai ir bulės, Livonijos ordino ir P. Dusburgiečio kronikos ir t. t.) minima Lietuvos karalystė ir jos karaliai (lot. *Rex*, vok. *Kunig*). Tik Jogaila, vedęs karalaitę Jadvygą, Lietuvos karaliaus titulą pakeitė į Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulą. Tai pirmas tokio įvardijimo liudijimas.

Tai kodėl Lietuvos valdovus istorikai vadino ir vis dar vadina didžiaisiais kunigaikščiais? Atsakymas gali būti trumpas –

Pirmasis, bet ne vienintelis karalius Mindaugas. Linos Kalinauskaitės pav.

mat buvo stipriai įsigalėjęs teiginys, kad tik popiežiaus palaiminti krikščionių valdovai turėjo teisę būti vadinami karaliais. Tokia tradicija siekia VIII a., kai popiežius palaimino karaliumi frankų valdovą Pipiną Trumpąjį, būsimo garsaus imperatoriaus Karolio Didžiojo tėvą. Tačiau šis argumentas neišlaiko kritikos, nes tai paneigia pačių popiežių raštai, kuriuose Lietuvos valdovai yra vadinami karaliais, o Lietuva – karalyste.

Karaliais vadino ir kryžiuočiai

Net ir Vokiečių ordino metraštininko Petro Dusburgiečio kronikoje XIV a. pradžioje Lietuva daug kartų įvardijama kaip karalystė, o Vytenis ir Gediminas minimi kaip Lietuvos karaliai. Petras Dusburgietis aprašo popiežiaus Jono XXII norą 1324 m. apkrikštinti „lietuvių ir daugelio rusų garsų karalių“ Gediminą. Tačiau šis atsisakė. Nepaisant šios aplinkybės, Gediminas vis vien kronikoje vadinamas karaliumi. Be to, P. Dusburgietis mini ir Lietuvos karalių Pukuverą, kurio sūnus yra Vytenis. Taip pat ir Treniotą – Lietuvos karaliaus sūnų.

Taigi, net priešiška nusiteikę Kalavijuočių ir Kryžiuočių ordinų riteriai-vienuoliai, kaip ir nesėkmingai Lietuvos krikšto siekę popiežiai bei kiti oficialūs asmenys, tikrai neturėjo tikslo aukštinti mūsų valdovų, tačiau juos įvardijo tikraisiais titulais. Todėl ir minėtus jų dokumentus reikėtų vertinti kaip neginčytinus teisinius įrodymus vadinti Lietuvą karalyste, o jos valdovus – karaliais. Tai nėra smulkmena, bet esminis dalykas, nes karalystės pervadinimas į LDK „ištrina“ valstybingumo statusą ir įteisina tam tikrą žemių sąjungą bei pavaldumą kitai valstybei, t. y. karalystei. Tačiau nė vienas Lietuvos valdovas iki Vytauto Didžiojo „virš savo galvos“ neturėjo jokio kito valdovo, jie nebuvo kažkieno vasalai ar submonarchai.

Pasak vieno žymiausių šių laikų lietuvių kalbos istorikų akademikų prof. Zigmo Zinkevičiaus, karaliai yra dviejų rūšių. Pirmi yra valdovai, neturintys virš savęs suzereno (vasalų valdovo), taigi niekam nepriklausantys, kurie patys save laikė karaliais ir taip

juos vadino kitų šalių valdovai, net popiežiai. Antri – valdovai, popiežiaus „pateptieji“ karaliai, tokie kaip Mindaugas, kuris 1251 m. priėmė krikščionybę, o 1253 m. buvo vainikuotas karaliumi.

Kunigaikščio titulas – klaida, kilusi iš slavų metraščių?

Kyla klausimai, iš kur atsirado kunigaikščio ir didžiojo kunigaikščio titulai ir kodėl jie Lietuvoje prigijo? Svarbu pažymėti, kad mes nežinome, kaip Lietuvos valdovus titulavo patys lietuviai. Neabejotinų žinių neturime. Gali būti, kad tai buvo kunigas, vadas, valdovas ar viešpats, nes tik taip galima versti kanceliarine slavų kalba rašytuose raštuose vartojamą

Lietuvos sostinės įkūrėjas karalius Gediminas

Lietuvos valdovo titulą *Hospodar*. Suprantama, kad tokia padėtis apsunkina tyrinėtojų darbą.

Antra, viena iš priežasčių, kodėl mūsų valdovai vadinami didžiaisiais kunigaikščiais, galėtų būti tai, kad nuo XIV a. pradžios lietuviai pradėjo sėkmingą karinę ekspansiją į Rytus, prisijungdami slavų ir rusėnų žemes, iki tol pavaldžias mongolų ir totorių Aukso ordos chanams. Slavų žemių valdovai buvo vadinami *kniaziais* (kunigaikščiais), todėl slavai natūraliai lietuvių valdovus įvardijo sau suprantamais titulais. Tačiau tuo metu šis titulas slavų žemėse reiškė chanų vietininką – didįjį kunigaikštį (rus. *velikij kniaz*), kuris buvo pavaldus suizerenui chanui. Lotyniškai – *Magnus Dux*.

Taigi, klaidingai Lietuvos valdovus įvardijus „didžiaisiais kunigaikščiais“, vėliau juos pradėta suvokti kaip vasalinius valdovus. Slavų metraščiuose Mindaugas vadinamas „velikij kniaz“, nors yra tiksliai žinoma, kad tuo metu jis jau buvo karalius. Taigi, istorikai, ypač rusų, sąmoningai arba nesąmoningai pasidavė slavų metraščių įtakai.

Lenkų istorikai klastojo informaciją

Tačiau didžiausia įtaką padarė Lenkijos politikai, o vėliau – ir lenkų istorikai, pradėdami Lietuvos valdovams taikyti LDK titulą nuo lenkų kronikininko Jano Dluogošo laikų, t. y. nuo XV a. antros pusės. Jų pastangų tikslas – parodyti pasauliui, kad praeityje Lietuva buvo tik kunigaikštystė, o Lenkija – karalystė. Lenkai griežtai laikėsi tos linijos ir mokslo leidiniuose. Pavyzdžiui, dar 1845 m. Vroclave išleistame senų dokumentų rinkinyje „Codex Diplomaticus Lithuaniae...“ jo sudarytojas E. Raczynki Lietuvos valdovus savo komentaruose pabrėžtinai vadina tik kunigaikščiais – nors pačiuose to rinkinio dokumentuose tie patys valdovai tituluojami karaliais. Kitas pavyzdys – knygoje „Lietuvos bei lietuvių krikštas ir 1387-ieji metai“ Jonas Dainauskas pažymi, kad lenkų istorikas M. Gumowski savo veikalė apie antspaudus taip pat klastojo informaciją: nors bet kurio Lietuvos valdovo antspaude yra titulas „Karalius“, antraštelėje M. Gumowski rašė, kad tai

yra Lietuvos kunigaikščio antspaudas.

Taigi, nuo tada nuosekliai buvo „kalamas“ iškraipytas titulavimas ir visuomenė buvo pratinama prie „kunigaikščių“ Gedimino, Algirdo, Kęstučio, Jogailos ir ankstesnių valdovų. Tiesa, J. Dluogošas bene pirmasis pavadino Jogailą didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu. Pats Jogaila to titulo nevartojo. Jo antspauduose buvo įrašyta: „Lietuvos karalius“.

Aukso vidurio vertinimas: ne kunigaikščiai, o valdovai

Kai Jogaila 1386 m. tapo Lenkijos karaliumi, valdžią Lietuvoje pamažu teko perduoti (1392–1401) savo pusbroliui Vytautui, kaip savo vietininkui-vasalui. 1401 m. Vytautas

Lietuvos valdovas Vytautas Didysis

tapo Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, tačiau nuo Lenkijos egzistavo tik nominali priklausomybė. Vilniaus ir Rodomo sutartimi buvo galutinai įtvirtintas LDK titulas. Vytautas, siekdamas Lietuvai visiško savarankiškumo, formaliai siekė, kad popiežius patvirtintų karaliaus titulą. Jam reikėjo civilizuotai nutraukti *de jure* sutartį su Jogaila, kai tuo tarpu *de facto* jis valdė vieną didžiausių Europos valstybių.

Labai gražiai 1414 m. savo dienyne rašo Burgundijos riteris ir diplomatas Ghillebert de Lannoy, suformuluodamas Lietuvos ir jos valdovo titulą: „Atvykau aplankyti Lietuvos karalystės ir josios karaliaus kunigaikščio Vytauto.“ Kaip pastebi J. Dainauskas, Lietuvos karalius buvo Jogaila, bet jis gyveno Lenkijoje, o Lietuvos karalių reprezentavo ir buvo jos karaliumi Vytautas. Dar būtina pastebėti, kad Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčioje (XVII a.) stovi Vytauto skulptūra ne su didžiojo kunigaikščio, bet su karaliaus karūna, panašia į Jogailos skulptūros karūną. Esmė ta, kad jie abu vaizduojami ir traktuojami kaip karaliai. Įdomiausia, kad į tai dėmesį pirmas atkreipė JAV istorikas Stephen Turnbull savo knygoje „Tannenberg 1410, Disaster for Teutonic Knight“.

Baigiant tikslinga priminti dr. R. Gečaitės žodžius: „Galima tik spėlioti, kada mokiniams bus pateikti neiškraipyti istoriniai XIII–XIV a. faktai, juos grindžiant autentiškais dokumentais, o ne sukurtais teorijomis. O gal nūdienos istorikai vis dar atgailauja už pagonišką praeitį ir savanoriškai neša užsikrautą baudmės kryžių virš išniekintų Lietuvos karalių kapų. Mirusieji žino tiesą. Galėtų žinoti ir gyvieji.“

Atkreiptinas dėmesys, kad visuomenė nei kai kurie istorikai jau pateikia „aukso vidurio“ vertinimą – dažniau kalbama ne apie Lietuvos didžiuosius kunigaikščius, bet apie Lietuvos valdovus. Tai jau šis tas. Be to, ir mokykliniai istorijos vadovėliai nuolat atnaujinami. Todėl reikia tikėtis, kad atsiras vadovėlių autorius ar autorė, kuri mokiniams pateiks dokumentais pagrįstus mūsų valdovų titulus. *Autorius yra Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto vyr. mokslo darbuotojas*

Tarptautinių studijų programų rengimas

Doc. dr. Teresė Leonavičienė ir
prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė

Aplinkos taršos mažinimo ir klimato kaitos klausimai yra vieni aktualiausių ir sulaukia didžiųjų pasaulio valstybių vadovų, visuomenės bei žiniasklaidos dėmesio. Vis dažniau girdime apie besitęsiančias sausras, kertamus Amazonės miškus, mėnesius trunkančius gaisrus JAV ir Graikijoje, katastrofiškas liūtis Vokietijoje, audras Prancūzijoje ir pan. Suprantame, kaip svarbu gyventi santarvėje su mus supančia aplinka. Todėl klimato kaitos problemoms spręsti, aplinkos taršai mažinti skiriama vis daugiau lėšų. Siekiama ne kovoti su padariniais, bet ieškoti ilgalaikių sprendimų.

Mokslininkai yra sukaukę daug vertingos informacijos, analizavę ir vertinę aplinkos procesus ir siūlę šių problemų sprendimus. Mokslo bendruomenė pasirengusi dalintis sukaupta patirtimi ir kurti naujus produktus, kurie mažintų klimato kaitą. Mokslinis potencialas nuolat atsinaujina. Todėl svarbu, kad, rengiant jaunus specialistus, būtų skiriama pakankamai dėmesio aplinkos apsaugos klausimams spręsti, įtraukiant juos į mokslo projektus.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) mokslininkų grupė jau antrus metus dalyvauja ERASMUS+ projekte GEOCLIC (angl. *Geospatial Engineering for Climate Change Adaptation of Coastal Ecosystems*). Projekto tikslas – bakaluro, magistro ir daktaro laipsnio studijų, skirtų pakrančių ekosistemos apsaugai ir stebėjimui, pasitelkiant naujas technologijas, modernizavimas ir tarptautiškumo didinimas Azerbaidžane, Kazachstane ir Turkmėnistane. Naujosios studijų programos bus skirtos rengti įvairių sričių specialistus, susijusius su Kaspijos jūros aplinkos problemų sprendimu. Specialistų rengimas orientuojamas į priemones ir metodus, padedančius stebėti, analizuoti ir naudoti aplinkos duomenis, kurti priemones, leidžiančias pagerinti Kaspijos jūros ekosistemos būklę. Šis unikalus regionas yra atsidūręs prie pavojingos ribos, kai susiduriama su sparčia klimato kaita, vis

didėjančia ir mažai kontroliuojama tarša. Regione jaučiamas kvalifikuotų specialistų, gebančių analizuoti ir vertinti aplinkoje vykstančius pokyčius, prognozuoti jų pasekmes ir parengti sprendimus, trūkumas.

Vykdydami projektą, Europos šalių universitetai padeda rengti naujus dėstomų dalykų modulius, kuriuos numatyta įtraukti į Kaspijos jūros regiono šalių universitetinių studijų programas. Lietuvai projekte atstovauja VILNIUS TECH Aplinkos apsaugos institutas. Projekto vadovė – prof. dr. Edita Baltrėnaitė-Gedienė, tyrėjai: doc. dr. Raimondas Grubliauskas, doc. dr. Teresė Leonavičienė, doc. dr. Jevgenijus Kirjackis ir dr. Aleksandras Chlebnikovas. Projekto administratorė – doc. dr. Jolita Bradulienė, techninės pagalbos specialistė – Simona Bitarytė. Lietuvos mokslininkų grupė rengia mokomąją medžiagą, kuri bus naudojama teorijos paskaitose, rengiant praktinius ir laboratorinius dalykų „Poveikio aplinkai vertinimas“, „Aplinkos procesų modeliavimas ir valdymas“, „Ekologinis dizainas“ ir „Inovatyvių produktų komercializavimas“ bei „Startuolių iniciatyvos būsimiems inžinieriams“ užsiėmimus.

Minėtus kursus rengiantys mokslininkai tyrinėja klimato kaitos mažinimo ir dekarbonizacijos būdus, pavyzdžiui, panaudodami bioanglį, kaip neigiamų emisijų technologijų sprendimą. Jie sprendžia ir kitas aplinkos taršos problemas – dirvožemio, oro ir vandens taršą bei triukšmą, ieško technologinių sprendimų, kuria ir modifikuoja inžinerinius įrenginius, pasitelkia žiedinės ekonomikos principus ir ieško būdų, kur ir kaip panaudoti tokias atliekas, kaip padangų tekstilė ar popieriaus gamybos metu susidarantis dumbblas. Mokslininkų grupė taiko jau žinomus ir siūlo naujus matematinius modelius, naudojamus analizuojant aplinkos kaitos procesus. Moksliniai tyrimai yra susiję su naujų produktų kūrimu ir jų licencijavimu. Aktualūs ir patentinių paraiškų rengimo bei produktų komercializavimo aspektai. Visos šios patirtys yra taikomos, rengiant Kaspijos jūros regiono šalių universitetams skirtus studijų programų dalykus. Moko-

moji medžiaga iliustruojama pavyzdžiais, kurie derinami prie Kaspijos jūros regionui būdingos ekosistemos ir aktualių aplinkos kaitos procesų vertinimo.

Vienas iš būdų pažinti aplinką ir joje vykstančius procesus – matematinis modeliavimas. Aplinkos procesų modeliavimo ir valdymo dalykas skirtas joje vykstančių procesų matematiniam pažinimui. Dalyko medžiagoje, pasitelkiant įvairius pavyzdžius, aptariamas kelias nuo reiškinio ar proceso prie matematinio modelio, nuo duomenų prie tam tikrų išvalgų. Aiškinamas kiekybinis ir kokybinis požiūris į aplinkos procesus, aptariami metodai ir įrankiai, leidžiantys juos analizuoti ir gauti adekvatus rezultatus. Studentai supažindinami su klasikiais, plačiai naudojamais matematiniais modeliais, pritaikant juos aktualioms aplinkos apsaugos klausimams nagrinėti. Pavyzdžiui, gerai žinomas matematinis modelis – radioaktyviojo skilimo lygtis – šio kurso plokštėje aptariamas, nagrinėjant į dirvožemį patekusių potencialiai toksiškų medžiagų koncentracijų kitimą tam tikrame gylyje, bėgant laikui.

„Poveikio aplinkai vertinimo“ dalyko studijose siekiama suteikti žinių apie planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo tikslus, vertinimo dalyvius, jų funkcijas ir kompetenciją. Dėl gamybos plėtros ir nekontroliuojamo gamtos išteklių naudojimo blogėja aplinkos kokybė, pažeidžiama natūrali medžiagų apykaita. Dėl aplinkos taršos kenksmingomis medžiagomis sutrinka natūralūs gamtos procesai. Todėl ypač svarbu žinoti jų vertinimo procedūras ir taikomus metodus, analizuoti planuojamos ūkinės veiklos poveikį atskiriems aplinkos komponentams. Studentai supažindinami su ūkinėmis veiklomis, kurioms privalomas poveikio aplinkai vertinimas. Didelis dėmesys skiriamas kompiuterinėms programoms įsisavinti, t. y. įrankiams, kurie skirti poveikio aplinkai vertinimo procedūroms atlikti.

Studijuojant „Ekologinio dizaino dalyką“, gilinamos žinios apie įvairios paskirties gaminius, jų projektavimą ir kūrimą. Ekologinis gaminių projektavimas verčia pro-

jektuotoją rinktis tokius sprendimus, kurie optimizuotų sąnaudas ir jų poveikį aplinkai. Siekiama išaiškinti ekologinio projektavimo pažangiųjų technologijų vertinimo metodus, mokoma analizuoti, planuoti, modeliuoti ir vertinti regioninės bei lokalsios kilmės gaminius. Įgyjami mokslinio tyrimo įgūdžiai leidžia taikyti įsisavintas žinias vertinant ir taikant ekologinio projektavimo procesą.

Moduliai „Inovatyvių produktų komercializavimas“ ir „Startuolių iniciatyvos būsimiems inžinieriams“ yra skirti originalaus produkto ir jam skirtų startuolių supratimui, siekiant, kad sukurtas objektas būtų konkurencingas ir lengviau įtraukiamas į rinką. Moksliniai tyrimai yra neatsiejama dalis, kuriant naują objektą, o objekto licencijavimas, patentinių paraiškų rengimas jo pagrindu bei komercializavimas leidžia apsaugoti autorių teises.

Dalyvavimas tokia projekte įmanomas, tik glaudžiai bendradarbiaujant su kolegomis Lietuvos, Europos ir Kaspijos jūros regiono universitetuose. Rengiant dalykų medžiagą, ne tik perteikiama sukaupta patirtis, bet ir įgyjama žinių apie kitų šalių universitetų tradicijas, susipažįstama su studijų programų struktūra ir reikalavimais studijų dalykams. Rengiant dalykų, kurių turinys atspindėtų Kaspijos jūros regiono aktualijas, medžiagą, tenka domėtis tame regione atliktais tyrimais, sekti mokslo naujoves ir visa tai integruoti į mokomąją medžiagą.

Siekiama, kad rengiami dalykai būtų aktualūs ir įtraukiantys studentus, skatinantys juos mąstyti, analizuoti, parinkti tinkamus problemų analizės įrankius ir metodus, ugdytų gebėjimą dirbti tiek savarankiškai, tiek grupėje. Projekto metu rengiami nuotoliniai dalyvių susitikimai ir mokymai, išvykstant į universitetus. Tokiuose susitikimuose aptariami dalykų turinio, medžiagos pateikimo ir dėstymo metodų klausimai. Galbūt išklause tokius studijų dalykus studentai susidomės viena arba kita tematika ir tai taps paskata imtis mokslinės veiklos arba iniciatyvos kurti naujus produktus.

Rengiant studijų dalykus, pirmiausia galvojama apie tai, kaip parengti aukšto lygio specialistus, kurie būtų susipažinę su naujausiais aplinkosauginiais reikalavimais, žinotų ir gebėtų pritaikyti specialias programas, turėtų žinių ir gebėjimų mokslininkai analizuoti ir įvertinti riziką, kurti inovatyvius aplinkosauginius sprendimus. Bendraujant su kolegomis iš Kaspijos jūros regiono, praplečiamos žinios apie šį kraštą, dalijamasi ne tik metodine medžiaga, bet ir mokslinių tyrimų rezultatais, susipažįstama su kitų šalių universitetų mokslininkų darbais. ■

Sutartis su partneriais iš Taivano

Tadas Markevičius

Lietuvos aukštųjų technologijų įmonių grupė „Teltonika“ pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Taivano pramonės technologijų tyrimų institutu (ITRI), pagal kurią institutas su „Teltonika“ pasidalins technologijomis, kuriomis naudojantis Lietuvoje bus kuriama puslaidininkinių lustų

pramonė. Pagal šį susitarimą „Teltonika“ įgis teisę naudoti ITRI sukurtas puslaidininkinių lustų gamybinių technologijų ir prietaisų licencijas, gaus pagalbą, rengiant detaliuosius projektus ir inžinerinius mokymus darbuotojams. Tai yra svarbiausios dalys, ruošiantis Lietuvoje įgyvendinti puslaidininkinių lustų projektus.

„Tai bus didžiausias ITRI bendradarbiavimo projektas su užsienio šalimi per visą šio instituto 50 metų istoriją. Dėkoju Taivano vyriausybei už parodytą pasitikėjimą ir Lietuvos politikams už pagalbą derybose.

Ši sutartis įrodo, kad esame pajėgūs ir patikimi partneriai, su kuriais galima kurti tokius sudėtingus projektus. Įgyvendinus planuojamus darbus, Lietuva atsidurs greta pažangiausių pasaulio šalių“, – teigia „Teltonikos“ įmonių grupės įkūrėjas ir prezidentas Arvydas Paukštys. Iš ITRI bus gautos technologijos, kurios naudojamos galios elektronikoje, gaminant tokius energijos valdymo įrenginius, kaip saulės elektrinių įtampos keitikliai, elektromobilių įkrovikliai ir kiti namų bei pramonės elektronikos prietaisai. „Gera išanalizavus rinką, buvo nuspręsta

kurti puslaidininkinių technologijas, kurios bus pritaikytos atsinaujinančios energetikos, elektromobilių ir kituose industriniuose galios modulių sprendimuose. Klientams galėsime pasiūlyti lustų projektavimo, surinkimo ir testavimo paslaugas“, – sako A. Paukštys.

ITRI ir „Teltonikos“ sutarties vertė sieks 14 mln. eurų, iš kurių 10 mln. eurų skirs Taivano užsienio reikalų ministerija pagal Lietuvos ir Taivano vyriausybės dvišalio bendradarbiavimo planą, o dar 4 mln. eurų – „Teltonikos“ įmonių grupė. Galutinė

■ Nukelta | 6 p.

Sutartis su partneriais iš Taivano

Taivano atstovas Eric Huang bendradarbiavimo sutarties pasirašymo renginyje

■ Atkelta iš 5 p.

projekto vertė paaiškės, įvertinus investicijas, kurių reikės lustų pramonei skirtai infrastruktūrai įrengti ir gamykloms pastatyti. Pirminiais skaičiavimais, tai gali užtrukti iki 2025 m. Lustų pramonei reikiamų objektų statybos galėtų užtrukti dar apie 2 m. Pagal tarp „Teltonikos“ ir ITRI sudarytą techno-

Taivaniečių atstovybės Lietuvoje vadovas Eric Huang, ekonomikos ir inovacijų ministrė Aušrinė Armonaitė, Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen, „Teltonikos“ įmonių grupės įkūrėjas ir prezidentas Arvydas Paukštys, „Oxipit“ vadovas Gediminas Pekšys, „Solitek“ vadovas Julius Sakalauskas.

loginio bendradarbiavimo sutartį, puslaidininkių lustų pramonei Lietuvoje pradėti reikiamus projektus planuojama įgyvendinti iki 2027 m.

Apie „Teltoniką“

„Teltonika“ yra sparčiai auganti Lietuvos aukštųjų technologijų įmonių grupė, turinti biurus 20-yje pasaulio valstybių, kuriuose dirba apie 2 500 darbuotojų. Naujausios „Teltonikos“ technologijos ir didelė projektavimo ir gamybos patirtis padeda kurti aukštos kokybės ir saugius daiktų interneto prietaisus. Įmonė didžiuojasi Lietuvoje pagamintais unikaliais daiktų interneto produktais ir siekia tapti pasauline lydere, kuriant daiktų interneto sprendimus, naudojamus visame pasaulyje. Moderniose gamyklose Vilniuje ir Molėtuose „Teltonika“ jau pagamina daugiau kaip 21 mln. daiktų interneto įrenginių. *Pranešimo autorius yra „Teltonikos“ komunikacijos specialistas* ■

NAUJI SOCIALINIAI TYRIMAI

ATLYGINIMAI AUGS LĖČIAU

Dr. Viktorija Tauraitė

Minimali mėnesinė alga Lietuvoje padidėjo kiek daugiau nei šimtu eurų, bet prognozuojama, kad šiemet atlyginimai augs lėčiau, nei pernai. Pelningiausios sritys pagal darbo užmokesčių sutampa tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje. Tarp jų yra: finansai, draudimas, ryšiai ir mokslas. Tačiau mėnesinis užmokestis viešajame sektoriuje yra daug didesnis, nei privačiame. Tai tik keletas išvadų, kurias šiandien galime padaryti, analizuodami naujausią Lietuvos ekonomikos statistiką.

Vertinant darbo rinką, dažnai teigiama, kad viešasis sektorius nėra konkurencingas, lyginant su privačiu. Siekiant keisti tokią situaciją, pristatoma ir valstybės tarnybos reforma, kuria siekiama užtikrinti konkurencingą darbo užmokesčių, modernizuoti žmogiškųjų išteklių valdymą, ugdyti valstybės tarnautojų kompetencijas ir kt. Tačiau verta pasigilinti, kokia iš tiesų ekonominė situacija yra abiejuose šiuose sektoriuose.

Vidutinis darbuotojų skaičius privačiame sektoriuje yra linkęs didėti. Remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2021 m. jis išaugo 6 proc., lyginant su 2012 m. Atitinkamai viešajame sektoriuje vidutinis darbuotojų skaičius minėtu dydžiu susitraukė. Pastarajame sektoriuje darbuotojų mažėjimo tendencija pastebima visu tiriamu laikotarpiu – paskutiniuosius devynerius metus. Žinoma, orientuotis reikėtų ne į kiekybę, o į kokybę, tad vidutinio darbuotojų skaičiaus mažėjimas viešajame sektoriuje pats savaime nėra blogas dalykas. Svarbiausia, kad valstybės funkcijos būtų tinkamai vykdomos, o žmogiškieji išteklių būtų kompetentingi, savo srities ekspertai.

Mėnesinis užmokestis viešajame sektoriuje – daug didesnis

Viešasis sektorius dominuoja vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio „į rankas“ srityje. Pagal Valstybės duomenų agentūros duomenis, pastarasis užmokestis viešajame sektoriuje yra ryškiai didesnis, nei privačiame (įskaitant individualias įmones). Pavyzdžiui, 2012 m. jis buvo didesnis 64 eurais, o 2021 m. – 91,1 euro. Tačiau, remiantis šiais duomenimis, negalima vienareikšmiškai teigti, kad viešasis sektorius yra efektyvesnis už privatų. Šiuo atveju tikslinga peržiūrėti viešojo sektoriaus darbo užmokesčio apmokėjimo struktūrą ir kritiškai ją įvertinti, tikslinti bei koreguoti šiandienos kontekste.

Priešinga situacija yra pastebima apžvelgiant įmones, kuriose dirba 10–49 arba 50–249 darbuotojai: šių dydžių privataus sektoriaus įmonėse 2021 m. vidutinis mėnesinis darbo užmokestis „popieriuje“ buvo didesnis nei viešajame sektoriuje (atotrūkis atitinkamai siekė 132,9 ir 188,6 euro). Taigi darbo užmokestis didesnėse privataus sektoriaus įmonėse yra konkurencingesnis už viešojo. Biudžetinių įstaigų darbuotojų vidutinis mėnesinis darbo užmokestis „popieriuje“ 2021 m. buvo gana įvairus. Antai didžiausias jis buvo Vilniaus apskrityje, kur siekė 1 850,1 euro, o mažiausias – Utenos apskrityje (1 426,4 euro). Akivaizdu, kad reikėtų telkti didesnį dėmesį į Lietuvos regioninę politiką ir skatinti atokesnių vietovių patrauklumą.

Tarp pelningiausių sričių – finansai, draudimas, ryšiai ir mokslas

Viešojo sektoriaus veiklos, kuriose 2021 m. buvo užfiksuotas didžiausias vidutinis valandinis darbo užmokesčio dydis „popieriuje“, priklausė šioms trimis rūšims: finansinė ir draudimo veikla; informacija ir ryšiai; profesinė mokslinė ir techninė veikla. Minėtose veiklos rūšyse 2021 m. buvo užfiksuotas didžiausias vidutinis valandinis darbo užmokesčio dydis „popieriuje“ – jis siekė atitinkamai 16,61, 14,31 ir 11,75 euro. Privačiame sektoriuje (be individualių įmonių

Darbo užmokestis. *Asoc. nuotr.*

taip pat dominuoja minėtos ekonominės veiklos rūšys, tačiau skiriasi vidutinio valandinio darbo užmokesčio įkainis „popieriuje“, kuris buvo visais atvejais didesnis, išskyrus finansinę ir draudimo veiklą.

Mažiausiai pelningos ekonominės veiklos rūšys pagal vidutinio valandinio darbo užmokesčio įkainį „popieriuje“ buvo meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla tiek viešajame (7,56 euro), tiek privačiame (be individualių įmonių; 6,99 euro) sektoriuose. Viešajame sektoriuje dar galima išskirti ir nekilnojamojo turto operacijas (7,9 euro) bei didmeninę ir mažmeninę prekybą; variklių transporto priemonių ir motociklų remontą (8,01 euro). Privačiame sektoriuje (be individualių įmonių) verta paminėti ir apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklą (6,07 euro) bei administracinę ir aptarnavimo veiklą (7,52 euro).

Užmokestis augs lėčiau, nei pernai

Nors nuo šių metų sausio 1 d. minimali mėnesinė alga „popieriuje“ padidėjo 110 eurų – iki 840 eurų, prognozuojama, kad vidutiniškai darbo užmokestis šiais metais nebeaugs taip sparčiai, kaip 2022 m. Pavyzdžiui, Lietuvos bankas prognozuoja, kad darbo užmokesčio augimas 2023 m. turėtų siekti 9,1 proc., t. y. bus 3,7 proc. punktais mažesnis, nei 2022 m. Finansų ministerija prognozuoja dar nuosaikesnį darbo užmokesčio augimą 2023 m. – 8,4 proc. Džiugi žinia ta, kad infliacija nebeturėtų pasiekti

dviženklį skaičių. Tiek Finansų ministerija, tiek Lietuvos bankas prognozuoja, kad 2023 m. ji turėtų būti lygi 9,4–9,5 proc. Visgi prognozuojama infliacija bus didesnė, nei darbo užmokesčio augimas. Įvertinus visa tai, patartina atsakingai planuoti, valdyti ir kaupti arba investuoti turimus pinigus.

Apibendrinant, nors viešajame sektoriuje dirba vidutiniškai mažiau darbuotojų nei privačiame, tačiau gaunamas vidutinis darbo užmokestis „į rankas“ yra 91,1 euro didesnis. Tiesa, didesnėse įmonėse pastebima priešinga tendencija. Sąlyginai patraukliausia situacija viešajame sektoriuje yra Vilniaus apskrityje, finansinėje ir draudimo veikloje, informacijos ir ryšių srityje bei profesinėje, mokslinėje ir techninėje veikloje. Visgi, orientuotis reikėtų ne į darbuotojų kiekybę, o į kokybę, kuriamą pridėtinę vertę.

Kad ir kaip būtų, verslas vaidina svarbų vaidmenį. Pavyzdžiui, 2021 m. Lietuvoje veikė beveik 300 tūkst. įmonių – dešimčiai gyventojų teko šiek tiek daugiau nei po vieną įmonę. Dauguma jų užsiima prekyba. Individualioje veikloje dalyvauja apie 200 tūkst. asmenų. Tarp veikiančių įmonių (be žemės ūkio, finansų ir draudimo veiklos) daugiausia, t. y. beveik 95 proc. nefinansinių įmonių, sudarė labai mažos įmonės, kuriose dirbo iki 9 darbuotojų. Taigi tiek viešasis, tiek privatus sektorius yra svarbūs ir turėtų būti konkurencingi. *Autorė yra ekonomikos mokslų daktarė, VDU Ekonomikos ir vadybos fakulteto Ekonomikos katedros mokslo darbuotoja* ■

Skurdo ir socialinės atskirties paveiktose šeimose

Prof. Ilona Tamutienė

Skurdą ir socialinę atskirtį patiriančios nėščiosios, motinos ir jų vaikai Lietuvoje susiduria su itin skaudžiomis problemomis. Būtina valstybinės paramos programa, kuri padėtų jiems pačiu jautriausiu laikotarpiu – pirmąjį tūkstantį gyvenimo dienų. Paramos poreikį patvirtino Vytauto Didžiojo universiteto atliktas mokslinis tyrimas.

Pirmasis tūkstantis vaiko gyvenimo dienų

Tai yra laikotarpis, kai vaiko kūnas, jo smegenys yra ypač jautrūs, kai labai dideliu greičiu vyksta daug svarbių vystymosi procesų. Šiuo laikotarpiu vaikas pradeda formuoti savo fizinę ir emocinę būklę, kuri stipriai paveiks jo vystymąsi ir sveikatą. Visa tai gali lemti socialinius santykius visam gyvenimui. Per pirmą tūkstantį dienų ypač svarbu užtikrinti, kad vaikas būtų tinkamai maitinamas, augtų saugioje aplinkoje, patirtų jo poreikius atitinkančius santykius ir sveikatos priežiūrą bei palaipsniui jo pažinimą turtinančią aplinką.

Moksliniai tyrimai rodo, kad puoselėjanti vaiko priežiūra ir aplinka yra investicija į jo vystymąsi, šeimos darną, gimstamumo didinimą, ateities darbo jėgą ir visos valstybės pažangą lemiančią socialinę raidą. Žalojanti aplinka neleidžia vaikui išskleisti jo potencialą. Neatsitiktinai šioje srityje dirbantys mokslininkai, politikai ir pilietinės visuomenės atstovai skatina ankstyvosios vaikystės vystymą, ypač ragindami teikti pagalbą tiems, kurie patiria skurdą ir socialinę atskirtį. Tam yra skirtos ir Europos vaikų garantijos.

Prasimaitinti ir turėti stogą virš galvos – iššūkis

Iki šiol trūko mokslinių tyrimų šia tema. Siekiant užpildyti šią spragą, Vytauto Didžiojo universiteto profesorė Ilona Tamutienė ir doktorantė Vaida Auglytė Nevyriausybinių organizacijų konfederacijos užsakyta 2022 m. atliko tyrimą „Kokia parama ir paslaugos yra prieinamos nėščiosioms ir vaikams iki 2 metų amžiaus? Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo“. Tyrimas rėmėsi 18 kokybinių interviu su pažeidžiamųjų grupių motinomis bei specialistais, teikiančiais pagalbą nėščiosioms ir mamoms, auginančioms vaikus iki 2 metų amžiaus.

Tyrimas atskleidė, kad fizinės sveikatos priežiūra vertinama palankiai. Tačiau trūksta nėščiųjų, pagimdžiusių ir vaikų emocinės priežiūros valstybinėse sveikatos priežiūros institucijose ir lankomosios priežiūros – po gimdymo grįžus į namus. Tik vieną iš 9 mamų su vaikais po gimdymo namuose aplankė sveikatos priežiūros specialistė. Visi tyrimo dalyviai teigė, kad šiuo jautriu motinai ir vaikui laikotarpiui jiems yra reikalingos lankomosios priežiūros specialisto paslaugos. Tačiau didžiausios problemos yra susijusios su skurdą ir socialinę atskirtį patiriančių nėščiųjų ir jų vaikų socialine apsauga. Valstybė nepakankamai rūpinasi

jų egzistenciniais poreikiais, todėl jie susiduria su svarbiausiais iššūkiams – turėti „stogą virš galvos“ ir prasimaitinti.

70 dienų iki gimdymo – išgyventi už 270 eurų

Moteriai, kuri pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą neturi teisės gauti motinystės išmokos, iki numatytos gimdymo datos likus 70 kalendorinių dienų, skiriama 6,43 bazinės socialinės išmokos dydžio (2022 m. sausio 1 d. bazinė išmoka buvo 42 eurai) vienkartinė išmoka nėščiai moteriai. 2022 m. nėščioji turėjo išgyventi 70 dienų iki gimdymo už 270,06 euro. Vienkartinė vaiko gimimo (506 eurų) ir kas mėnesinė išmoka vaikui (80,5 euro) Lietuvoje yra universalios, jas gauna visi vaikai, nepriklausomai nuo tėvų statuso. Skurde ir atskirtyje esančios mamos, jei tik turėjo reikiamus dokumentus, papildomai gavo 47,38 euro (1,03 BSI priedą). Taigi, sudėję išmokas vaikui, gauname 128 eurus per mėnesį. Kai kurių motinų su vaikais vadinamieji „vaiko pinigai“ yra vienintelės pajamos, nes jos negali gauti nei priedo, nei socialinės pašalpos, nei kompensacijų, kol nepateikia visų reikiamų dokumentų, tokių kaip vaiko tėvo uždarbis, registracija Užimtumo tarnyboje, išlaikymo priteisimas ir kt.

Motinos ir vaikams, kuriuos apleido vaikų tėvai, vaikui gimus gali tekti nustatinti tėvystę, vaiko išlaikymo išlaidas ir pan. Motinai, kuri iškart po nėštumo gali turėti sveikatos problemų ir patiria iššūkį rūpintis kūdikiu, gali būti labai sunku surasti jo tėvą ir sutvarkyti biurokratinis reikalus. O trumpuoju periodu, pirmuosius mėnesius po gimdymo, tai yra apskritai neįmanoma. Tačiau, kol to nepadarys, motina negalės tikėtis socialinės pašalpos ir kompensacijų.

Jeigu ne „Maisto bankas“, tai – badas

Sunkią motinų padėtį iliustruoja tikra situacija, kai vaiko tėvas nedirbo ir nebuvo registruotas Užimtumo tarnyboje, o motina su vaiku turėjo išgyventi iš visiemis vaikams mokamų vaiko išmokų. „Tuo momentu kiti pinigai nepriklausė, nes tėtis nebuvo užsiregistravęs Užimtumo tarnyboje. Taigi socialinių pašalpų negaudavau, tik vaiko pinigus... Sunku išgyventi, sunku išlaikyti būstą, trūksta maistui... Kai buvau su berniuku, buvo labai sunku, nes mišinių kainos – nežmoniškos“, – atviravo tyrimo metu kalbinta moteris.

Tačiau ir susitvarkius vaiko tėvų liečiančius dokumentus, padėtis išlieka labai sunki. Apklausta moteris tikino, kad prasimaitinti pade- da tik „Maisto bankas“. „Jeigu ne „Maisto bankas“, tai – badas. Jis duoda, ką turi. Bet ir ta bulka, ir duona parduotuvėje baisiausiai kainuoja. Tai ir tas batonas – labai gerai. „Maisto bankas“ yra išsigelbėjimas nuo bado. Būtų geriau tuos pinigus atiduoti vaikui, o ne už nuomą... Finansai – labai maži, jei ne socialinė pašalpa, tektų už 80 eurų per mėnesį išlaikyti vaiką ir pačiai išgyventi, nes tu negali dirbti, auginti vaiką. Taigi, jei neturi artimo žmogaus, vyro, šeimos, giminių ir panašiai, tai – pražūtis. Labai prasta padėtis... Tos mamos yra atstumtos...“

Specializuotos pagalbos maistu neteikia ir nevyriausybiniis sektorius

Šia patirtimi pasidalinusi motina su dviem vaikais gyveno Krizių centre, neturėjo privalomo 12 mėnesių darbo stažo, patyrė vaikų tėvo smurtą. Vyresnio vaiko raidos ir elgesio problemos ji sieja su praeityje patirtu stresu ir saugumo stoka. Praėjus pustrėčiui

metų nuo pirmos pagalbos paieškos, kai ji laukėsi pirmojo vaiko, moteris gavo žinią, kad jai skirtas socialinis būstas.

Taigi vaikutis, kuriam už kelių mėnesių turi sukakti 2 metai, didžiąją savo gyvenimo dalį keliavo su mama nuo būsto prie būsto, nes ši neišgalėjo mokėti nuomos. Jai buvo iššūkis nupirkti mišinių vaikui (pirmojo pati nemaitino), o po to – ir papildomo maisto. Jos vaikas patyrė maisto nepriteklių ir žalingą aplinką, kurioje suaugusieji smurtavo.

Aiškumo dėlei reikia pabrėžti, kad socialiniai darbuotojai nėščiasias ir auginančias mažyliams maisto paramos siunčia į nevyriausybines organizacijas – „Maisto banką“ ar Krizinio nėštumo centrą, „Caritą“. Tačiau ir nevyriausybiniis sektorių specializuotos, vaiko amžiaus tarpsnį atitinkančios maisto paramos sistemaiškai neteikia.

„Taip, tenka ir „Barborą“ kviesti, pirkti maistą po gimdymo moteriai, ypač nedirbančiai. Tikrai yra buvę ne kartą. Arba rašo žinutę, kad neturi maistelio, pavyzdžiui, mišinukais maitina, tai čia – problema. O mišiniams mums pinigų neskiria, atskirai mišinukams pinigų neturime. Kartais auchoja įmonės, kurios platina“, – paaiškino viena nevyriausybiniio sektoriaus darbuotoja.

Motinų, kurios turėjo reikiamą darbo stažą, bet mažą atlyginimą, padėtis yra analogiška padėčiai tų, kurios stažo neturėjo. Pagalbos darbuotoja akcentavo, kad riba tarp gaunančių socialiai remtiną pajamas ir gaunančių mažas darbinės pajamas yra labai trapi, nes valstybė neatsižvelgia į išlaidas, ar turi nuosavą būstą, ar reikia nuomotis.

Išgyventi padeda socialinė stipendija

Viena iš apklaustų tyrimo dalyvių pasakojė apie situaciją, su kuria neretai susiduria mažas pajamas gaunanti mamos ar šeimos. Jauna moteris, tik gavusi aukštojo mokslo diplomą, pasijuto nėščia. Ji nusprendė gimdyti, o vaiko tėvas nuo atsakomybės nususuko. Moteris turėjo privalomą 12 mėnesių darbo stažą, nes studijavo ir dirbo. Dabar ji augina dukrelę ir tęsia magistrantūros studijas. Artimųjų pagalbos neturi. Nuomojasi butą, nerūko, nevartoja alkoholio, rūpestingai prižiūri savo vaiką. Tačiau nėštumo metu ji patyrė daug streso, buvo savižudybės minčių dėl baimės, kaip ji su vaiku išgyvens, kad nepajėgs susidoroti su sunkumais. Pagalbos ranką ištiesė Krizinio nėštumo centras, bažnyčios bendruomenė.

Štai tokia šios darbščios, jaunos ir išsilavinusios moters su vaiku materialinė padėtis: „Aš per mėnesį gaunu vaiko priežiūros atostogų pinigų – 302 eurus pirmus metus. Plius, vaiko pinigų – 80 eurų, iš viso 382 eurus. Jeigu moteris nedirba, gyvena viena, nėra kam padėti. Pavyzdžiui, aš išėjau iš globos namų, turiu globėjus, tačiau jie finansiškai man nelabai padeda. Realiai, su tokiais pinigais mūsų gyvenime yra labai sunku, nes reikia nuomotis butą – kažkur juk reikia gyventi. Komunaliniai mokesčiai – dideli, nuoma – taip pat didelė, beveik visos išlaidos išeiti butui“, – sakė tyrimo dalyvė, papildžiusi, kad studijuoja magistrantūroje, gauna socialinę stipendiją, kuri padeda pragyventi – be jos tam tiesiog neužtektų pinigų.

„Mamai, kuri pagimdė vaiką, reikia visavertiškai maitintis. Tų pinigų tikrai neužtektų su mūsų kainomis. Aš manau, kad valstybė turėtų panaikinti tai, kad, kiek dirbai, tiek ir uždirbai. Ir suteikti nors minimalų finansavimą“, – teigė apklausta tyrimo dalyvė. Mama pasakojė apie skaudžią tikrovę, kai

teko lauktis vaikelio ir gimdyti neturint buto. „Pagimdžiau pirmą vaikutį, stovėjau eilėje dėl būsto, laukiau dvejus metus, dar antrą pavaiką gimdžiau. Tai tuos dvejus metus taip ir klajojau. Iš vaiko pinigų ir socialinių pašalpų turi viską daryti“, – atviravo moteris. Jos situacija nėra unikali – tyrime kalbinta socialinė darbuotoja apibendrino, kad skurdą patiriančių moterų su vaikais egzistencija iš tiesų yra pakibusi ant plauko, bent jau dėl būsto.

Parama – ne pinigai, o „ašaros“

Demografiškai pabrėžia, kad tokio mažo vaikų gimstamumo Lietuvoje dar nėra buvę nuo prieš 60 metų prasidėjusio išsamios statistikos rinkimo. 2021 m. Lietuvoje gimė 23 330 vaikų. Kiek iš jų gimė labiausiai socialiai pažeidžiamose šeimose, duomenų neturime. Mūsų tyrimas atskleidė, kad mažas darbo pajamas gavusios (žemiau vidutinių pajamų) arba neturinčios 12 mėnesių darbo stažo per paskutiniuosius 2 metus nėščiosios ir vaikus auginančios šeimos, ypač vienišos motinos, susiduria su rimtu iššūkiu prasimaitinti ir išlaikyti būstą. Todėl nenuostabu, kad parama yra tokia menka, jog socialinė darbuotoja apie ją atsiliepė taip: „Čia – ne menki pinigėliai, o ašaros.“

Lietuvoje gimstamumas yra neskatinamas, o socialiai pažeidžiamų vaikų gerovė atsiduria pavojuje. Valstybė kol kas prisideda prie išgyvenimo, bet ne prie visavertiško vaiko vystymosi, kad jis išskleistų savyje glūdinį potencialą. Ir tai nėra tik materialinės paramos klausimas, tai – platesnės politikos problema, kurią lemia politinis, ekonominis, socialinis kontekstas. Visi šie kontekstai daro įtaką tam, kokioje aplinkoje vaikas auga.

Tačiau jei valstybė nesirūpina vaiko gyvenimo pirmųjų tūkstančio dienų politika, tai rodo, kad ji nesirūpina vaikyste ir motinyste ar tėvyste, kaip yra įsipareigojusi pagal Konstituciją, ir nesuteikia vaiko garantijų, neužtikrina jo teisių praktinio įgyvendinimo. Ir čia kalbame ne apie prabangą, bet apie egzistencinių poreikių tenkinimą.

Mažuosius turi pasiekti struktūrinių fondų finansavimas

Europos vaiko garantijų sistemai įgyvendinti valstybės narės turi pateikti nacionalinius planus, siekiant padėti skurstantiems, badaujantiems ar pastogės stokojantiems Lietuvos vaikams. Priemonės būtų finansuojamos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Tokį planą turi rengti ir už jo įgyvendinimą yra atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Viešos informacijos apie plano turinį man nepavyko rasti. Lietuvoje pagalbos reikia visiems vaikams, tačiau mažiausiai apsaugoti yra patys mažiausi, nes jie nelanko lopšelių, darželių ar kitų ugdymo įstaigų, kuriose teikiama pagalba maistu ir priežiūra. Egzistuojanti pagalba „Maisto banko“ maistu netinka jų amžiaus tarpsniui.

Vaiko vystymasis per pirmąjį tūkstantį jo gyvenimo dienų yra itin svarbus, todėl rūpestis šiuo laikotarpiu turi tapti valstybės prioritetu. Tam turi būti atskaita politika ir programa bei skiriami pinigai jai įgyvendinti. Programa turėtų apimti visus penkis puoselėjančios globos elementus ir būti susieta su Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, kad būtų galima sukurti veiksmingą modelį ir vėliau jį iš projekto perkelti į socialinės ir sveikatos priežiūros sistemas. Autorė yra VDU Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedros profesorė

Pagalba Ukrainos gyventojams

Neda Černiauskaitė

Karas Ukrainoje tęsiasi jau beveik metus, o įvairių pasaulio šalių atstovai stengiasi padėti karo niokojamai nusiaubtai šaliai. Renkamos lėšos, įvairi humanitarinė pagalba, maisto daaviniai ir kt. Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) atstovai taip pat neliko abejingi: bendradarbiaudami su UAB „DUV“, jie pradėjo gaminti mobilias lovas iš faneros, kurioms surinkti nereikia nė vieno varžto.

Baldai – kariams

Sausio viduryje VILNIUS TECH Architektūros fakultete lankėsi svečias iš Ukrainos – Latvijos prekybos ir pramonės rūmų atstovas Ukrainoje Viacheslav Redko. Jis teigė, kad į Lietuvą atvyko susipažinti ir padėkoti visiems, prisidedantiems prie baldų kūrimo, nes kiekviena iniciatyva yra itin svarbi Ukrainos žmonėms: „Šios modulinės lovos bus paklaudios ir po mūsų bendros pergalės prieš agresorių. O dabar jos yra itin reikalingos tiems vaikinams, kurie gina ne tik Ukrainą, bet ir visą Europą. Su projekto autoriais esame sutarę, kad lovos bus skiriamos ir kareiviams, ir civiliams.“

Architektūros fakulteto dekanas doc. dr. Liutauras Nekrošius priminė, kad dar karo pradžioje fakultetas kreipėsi į Ukrainos akademinę bendruomenę, siūlydamas pagalbą ir ieškodamas būdų padėti. Šis projektas yra pavyzdys, kad teikti pagalbą galima įvairiose srityse. Baldų gamybos idėja kilo, dalinantis

kompetencijomis su verslu. Anot prodekanas dr. Lino Krūgelio, universiteto ir verslo bendradarbiavimą paskatino siekis stiprinti partnerystės ryšius. Lietuvoje vis labiau vertinama dizaino pridėtinė vertė pramonės sektoriui. Todėl ir UAB „DUV“ vadovas Vytautas Liudžius domėjosi galimybe sujungti gamybos ir kūrybos procesus

Šios įmonės vadovas pasiūlė kurti specialius baldus Ukrainos karo zonoje. Ši idėja buvo ne tik ambicinga, bet ir lydima griežtų techninių apribojimų, renkant medžiagą, gamybos technologiją. Iš anksto buvo apibrėžti parametrai, kad būtų patogus transportuoti – išardytų baldų detalės turėjo tilpti į padėklą, vadinamosios europaletės, plotą. „Negana to, iškėlėme sau reikalavimą

Lova kariams, surenkama be varžtų

sumažinti komplektuojančių komponentų įvairovę. Idealiu atveju, visi komponentai turėjo būti pagaminti tomis pačiomis staklėmis iš vieno medžiagos lakšto. Kaip parodė tolimesnė projekto eiga, gana sėkmingai šį principą įgyvendinome. Pradėjome nuo dizaino paieškų. Taip buvo sukurti trys pirmieji modeliai: KOPA, TIKI ir MILLI, ir bendras serijos vardas LITUA“, – apie idėją pasakoja

Architektūros fakulteto prodekanas dr.

Linas Krūgelis. *Alekso Jauniaus nuotr.*

prodekanas.

Kuriant baldus, svarbiausia – išlaikyti griežtus kriterijus

L. Krūgelis pabrėžia, kad baldų gamybos procesas yra lyg kūrybinis galvosūkis, savotiškas labirintas, kuriame reikia išlaviruoti tarp griežtų kriterijų, nepatekti į aklavietę ir, svarbiausia, – išlaikyti tinkamą estetikos ir funkcionalumo lygį. Kuriant bet kokio gamtinio dizainą, svarbiausias objektas yra žmogus ir jo poreikiai. „Svarbu įsijausti į vartotojo rolę ir numatyti visus daikto naudojimo niuansus, kad pastarasis būtų patogus, saugus, tvarus ir mielas akiai. Tai lengviau padaryti, kai galime ne tik įsivaizduoti, kaip atrodytų patrauklus gaminytis, bet ir suprasti, kaip jungiasi ir sąveikauja detalės, komponentai, kokios principinės jėgos jas veikia. Čia į pagalbą pasitelkiamos ir 3D projektavimo programos, leidžiančios iš pradžių baldus surinkti virtualiai ir juos patikrinti. Nemažiau svarbu išbandyti kuo daugiau alternatyvių sprendimų. Tai gilina kūrybinę patirtį ir užtikrina sprendimų kokybę. Šio proceso metu itin svarbų vaidmenį atliko ir įmonės inžinieriai-konstruktoriai,

optimizavę kai kuriuos konstrukcinius mazgus“, – sako L. Krūgelis.

Baldų išskirtinumas – surenkami, nenaudojant įrankių

Architektūros fakulteto prodekanas pabrėžia, kad funkcionalūs ir stilingi baldai surenkami, naudojant tik tarpusavyje sujungiamus korpusinius komponentus. Dizaino sprendiniais buvo siekiama perteikti ryškėjančias naujas pramoninės gamybos tendencijas. Kai visą pasaulį krečia logistikos ir komponentų tiekimo krizė, labai svarbu racionalizuoti visus sprendinius, neprarandant funkcionalumo. Negana to, kiekvienas kuriamų baldų modelis turi labai aiškiai išreikštus funkcinius privalumus.

„Modelis „Mili“ – skirtas kariams arba tiems, kurie jį naudoja ekstremaliomis sąlygomis. Tai itin lengvas, tvirtas ir greitai surenkamas baldas. Kurdami lovos modelį „Kopa“, siekėme kompaktiškumo. Sukūrėme dėžės principu iš dviejų dalių sudedamos lovos projektą. Toks produktas gali pasitarnauti ten, kur būtina taupyti erdvę, kur jo naudojimas gali būti laikinas. Jis puikiai tinka stovykloms, slėptuvėms, pabėgėlių centrams ir t. t. Modelis „Tiki“ labiau priimena tradicinį lovos formatą ir pritaikytas nuolatiniam naudojimui. Tačiau ir čia pritaikyti greito surinkimo, nenaudojant įrankių, principai. Šiuos baldus jau naudoja Lietuvoje viešintys kariai, šiuo metu apsistoję Rukloje“, – teigia L. Krūgelis.

Baldų kūrimo procese jau dalyvauja universiteto Pramonės gaminių dizaino studentai. Keletas jų rengia baigiamojo darbo projektus, siūlo naujas idėjas. Visi, norintys prisidėti prie šio projekto įgyvendinimo, gali paaugoti paramos fondui „LITUA – kartu“. *Autorė yra VILNIUS TECH Viešosios komunikacijos direktijos komunikacijos projektų vadovė*

Pirmoji vieta „Samsung“ idėjų konkurse

Nuo praėjusių metų vykęs ir moksleivių dėmesio sulaukęs tarptautinis idėjų konkursas „Solve for Tomorrow“ baigėsi. Konkurso finale susirungę net 15 moksleivių komandų iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Garbingą pirmąją vietą ir išpūdingą pagrindinį konkurso prizą iškovoję moksleivių iš Lietuvos komanda, pasiūliusi naujovišką sprendimą, mažinančią maisto švaistymą. Klaipėdos licėjuje besimokanti dešimtojų komanda „Bromidai ir chloridai“ jungtinei Baltijos šalių komisijai pristatė idėją sukurti dirbtinio intelekto programą, kuri stebėtų žmogaus mitybos įpročius ir pagal juos siūlytų, kokių maisto produktų reikėtų įsigyti parduotuvėje. Pasak komandos narių, tokia inovacija puikiai pasitarnautų ir kavinių bei restoranų savininkams, kadangi jie žinotų, kiek ir kokių produktų bus sunaudojama, todėl galėtų užsakyti mažesnę produktų kiekį, taip suma-

žindami nesunaudojamo maisto kiekį.

Pirmosios vietos nugalėtojams atiteko 10 tūkst. eurų vertės prizas – 5 tūkst. eurų piniginis apdovanojimas ir 5 tūkst. eurų vertės prizas „Samsung“ įrenginiams įsigyti. Antroji vieta ir 4 tūkst. eurų vertės prizas „Samsung“ įrenginiams įsigyti atiteko moksleiviams iš Latvijos už idėją sukurti išmanią augalų laistymo sistemą, kuri, naudodama saulės baterijas, automatiškai laistytų augalus. Trečiąją prizą – 2 tūkst. eurų ir tokios pat vertės prizą „Samsung“ įrenginiams įsigyti – laimėjo Estijos komanda „Firefly“, pasiūliusi dar kartą panaudoti nuo mokykloje vykdytos kosmoso programos likusią įrangą ir sukonstruoti dronus su termovizorinėmis kameromis, kurios nustatytų, kuriems pastatams reikia papildomos šilumos izoliacijos.

„Samsung“ organizuojamas socialinės atsakomybės projektas „Solve for Tomorrow“ 9–12 klasių Baltijos šalių moksleivius kvietė

ieškoti technologinių sprendimų tvaresnei aplinkai kurti. „Šių metų konkurso temą pasirinkome, stebėdami jaunimo iniciatyvas, kurios rodo, kad jaunajai kartai mus supančios aplinkos būklė yra itin svarbi. Viso projekto metu negalėjome atsistebėti, kiek naujų idėjų pateikė Baltijos šalių moksleiviai, todėl šį projektą žadame tęsti ir toliau“, – sako konkurso „Solve for Tomorrow“ vadovė Baltijos šalyse Eglė Tamelytė. Vykdydami projektą, prisidėjo daugybė partnerių iš Lietuvos. Konkurso stebėtoja ir vertintoja „WoW University“, Žaliosios politikos institutas, „Startup Lithuania“, Klimato muziejus, „Omnisend“, „Lietuvos Junior Achievement“, „Frontu“, MELP, „Katalista Ventures“, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Aplinkos ministerija, VILNIUS TECH ir Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas. *Parengta pagal „Samsung“ pranešimą*

Konkurso baigiamasis renginys. Renginio vedėjas Aurelijus Bezekavičius ir konkurso „Solve for Tomorrow“ vadovė Baltijos šalyse Eglė Tamelytė.

„ŽALIOJI SAVAITĖ 2023“

Berlyne duris atvėrė 87-oji tarptautinė žemės ūkio, maisto produktų ir sodininkystės paroda „Žalioji savaitė 2023“. Kasmet šioje parodoje demonstruojami naujausi produktai, didelis dėmesys skiriamas ekologiniam žemės ūkiui, sodininkystei, kaimo plėtrai ir atsinaujinantiems ištekliams. Paroda domisi ne tik paprasti lankytojai, bet ir maisto pramonės atstovai, didmenininkai, mažmenininkai, maitinimo

Žemės ūkio ministras Kęstutis Navickas parodos dalyviams pjauna duonos kepalą-milžiną

įstaigos, žemės ūkio importuotojai, visų šalių žemės ūkio, miškininkystės, sodininkystės, daržininkystės ir verslinės žvejybos specialistai, žemės ūkio ekspertai, politikai.

Parodoje Lietuvos stende vykusio „duonos milžinės“ degustacija pritraukė būrį parodos Berlyne „Žalioji savaitė“ lankytojų, kurie ne tik įvertino jos skonį, bet ir skubėjo įsiamžinti fotografijose. Šiai duonai iškepti Radviliškio kaimo kepykla sunaudojo 88 kg

tešlos, pagamintos iš sijotų ruginių miltų, vandens, raugo, kuriuo ji kildinama, druskos, kmynų ir žiupsnelio cukraus. Tai – tradicinė, ruginė duona, vadinama „Ūkininko duona“. Ją kepė keturios kepėjos. Duonos kepalas siekė pusantro metro ilgio ir metrą pločio. Parengta pagal Žemės ūkio ministerijos pranešimą

MOKSLO RENGINIAI

Dalios Triponienės atminimui

Janina Valančiūtė

Grudžio 15 d. Vilniaus medicinos draugija pakvietė į mokslinę praktinę konferenciją, skirtą draugijos aktyvios narės, pirmininkės doc. dr. Dalios Triponienės atminimui. Vilniaus medicinos draugija jau daugiau kaip du šimtmečius vykdo kilnią misiją – tarnauti mokslui ir gimtajam kraštui. Ši draugija, įkurta 1805 m. Vilniaus universiteto profesoriaus Jozefo Franko iniciatyva, buvo pirmoji tokio pobūdžio draugija Rytų Europoje. Pasaulio medicinos naujovės per šią draugiją greitai pasiekdavo Lietuvą. 1808 m. Vilniuje buvo įkurtas Vakcinacijos institutas, po metų – Motinystės institutas.

1832 m. uždarius universitetą, o vėliau – Medicinos ir chirurgijos akademiją, draugija liko vieninteliu medicinos mokslo centru Lietuvoje. Nors kai kuriais istorijos laikotarpiais jos veikla buvo susilpnėjusi, tačiau nenutrūko. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kasmet gruodžio mėnesį draugijos nariai susirenka apžvelgti praėjusių metų veiklą ir nominuoti geriausius mokslo darbus, įdiegtus į praktiką.

Geriausiu mokslo darbu pripažintas prof. dr. Vygando Rutkūno ir bendraautorį (dr. A. Gedrimienės, I. Gendvilienės, J. Pletkaus, R. Borusevičiaus, L. Auškainio, J. Dirsės ir V. Biliaus) darbas „Tiksli skaitmeninė dantų implantacija ir protezavimas“. Draugijos diplomu apdovanota dr. Greta Balčiūnienė už mokslo darbą „Motinos kraujo ir vaisiaus vandens uždegiminių žymenų reikšmė chorioamnionito diagnostikai“ ir Benedikto Kurlinkaus darbas „CEA-CAM6 diagnostinių ir prognostinių savybių palyginimas su CA19-9 ir CEA“.

Vilniaus medicinos draugijos įsteigtas Garbės pirmininkės docentės dr. Dalios Triponienės diplomai už geriausią darbą, įdiegtą į praktiką, 2022 m. pirmąkart įteiktas Izabelei Juškienei. Jos darbo „Vilniaus

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Didžiojoje auditorijoje. Indrės Mažeikiienės nuotr.

ekstrakorporalinio kepenų prijungimo modelius ir pritaikė kepenų transplantacijos modelį klinikai. Tačiau transplantacijos šiose klinikose buvo uždraustos ir atradimai liko tik eksperimentuose bei publikuotuose darbuose. Doc. dr. D. Triponienė pripažinta kepenų persodinimo pradininke Lietuvoje.

Keturiasdešimt penkerius metus Vilniaus universiteto Medicinos fakultete docentė dėstė bendrosios

mokyklų patalpų oro taršos kompleksinio įvertinimo ir stebėsenos sistemos sukūrimas ir įdiegimas į praktiką“ bendraautoriai – dr. Nina Prokopčiuk, doc. dr. Olena Kostjuk ir prof. habil. dr. Arūnas Valiulis. Ši premija bus teikiama kasmet. Profesorius Vlado Kviklio diplomu už geriausią higienos darbą, įdiegtą į praktiką, apdovanota dr. Roma Bartkevičiūtė už darbą „Lietuvos gyventojų mitybos tyrimai ir jų kitimo tendencijų nustatymas“.

Konferencijoje keletas pranešimų buvo skirta docentei Daliai Triponienei. Nuo 1977 m. ji dirbo draugijos atsakingąja sekretore, 2004–2014 m. – pirmininke. D. Triponienė viena pirmųjų Lietuvoje pradėjo tyrinėti draugijos istorinį rankraštyną, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekoje, organizavo daugelį draugijos renginių ir parodų. Docentė paskelbė publikacijų apie draugijos veiklą ir iškiliausius Vilniaus gydytojus įvairiuose mokslo ir populiariuose leidiniuose, skaitė pranešimus Lietuvos ir tarptautinėse konferencijose.

Doc. dr. D. Triponienė buvo viena moderniosios kraujagyslių chirurgijos pradininkų. Savo profesinį kelią ji pradėjo 1963 m. Vilniaus geležinkeliečių ligoninės Chirurgijos skyriuje, kartu vadovaudama ir Kraujo perpylimo skyriui. Ji viena pirmųjų Vilniuje 1963–1967 m. organizavo nemo-kamą donorystę ir pati tapo donore. Nuo 1969 m. penkis dešimtmečius dirbo Vilniaus miesto universitetinės ligoninės Kraujagyslių chirurgijos centre. 1970 m. D. Triponienė apgynė medicinos mokslų kandidato (1993 m. nostrifikuota – medicinos mokslo daktaro) disertaciją „Gydymo metodų parinkimas ligoniams, sergantiems šlaunies ir pakinklio arterijų okliuzine liga“.

1971 m. pradėjo domėtis kepenų transplantacija ir buvo paskirta vadovauti kepenų transplantacijos eksperimentams. Parengė

chirurgijos, kraujagyslių chirurgijos ir angiologijos kursą studentams bei kvalifikaciją keliantiems gydytojams, vadovavo studentų moksliniams darbams ir paskatino daugelį jų pasirinkti kraujagyslių chirurgo profesiją. Išspausdino apie 300 straipsnių. Doc. dr. D. Triponienė – 15 mokomųjų knygų autorė ir bendraautorė, buvo žurnalo „Medicinos teorija ir praktika“ redaktorius pavaduotoja.

Konferenciją pradėjusi Vilniaus medicinos draugijos atsakingoji sekretorė doc. dr. Lina Zabulienė prisiminė, kad pirmasis jos mokslinis darbas buvo įkvėptas docentės D. Triponienės, kuri nuo pirmo kurso buvo šalia. Prof. dr. Vytautas Triponis papasakojo apie Dalios pomėgį sportuoti – ji buvo aistringa žiemos sporto entuziastė, žavėjosi alpinizmu.

Lietuvos medicinos bibliotekos patarėja Regina Vaišvilienė pažymėjo, kad prie medicinos istorijos ją atvedė doc. D. Triponienė. Ji priminė parodas ir renginius, skirtus Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjo gyd. Danieliaus Alseikos 125-osioms gimimo metinėms, prof. Salezijaus Pavilionio 90 metų, prof. Prano Norkūno 100 metų jubiliejams ir aktyviam Vilniaus medicinos draugijos nariui dr. Cemachui Šabadui. R. Vaišvilienė pristatė literatūros rodyklę „Lietuvos medicinos istorija medikų prisiminimuose“ ir pakvietė kūrinių autorius bei sudarytojus pasirūpinti, kad medikų parengtos knygos patektų į biblioteką.

Renginio dalyviai išklauė draugijos pirmininko prof. dr. Algirdo Utkaus, dr. Rolando Dagilaičio, prof. habil. dr. Arūno Valiulio, doc. dr. Aisčio Žalnoros, dr. Eglės Sakalauskaitės-Juodeikienės, Kijevo nacionalinio P. Šupiko vardo medicinos universiteto doc. dr. Olenos Kostjuk ir kitų pranešimus. Autorė yra „Mokslo Lietuvos“ redakcinės kolegijos narė

Prof. dr. V. Rutkūnas, doc. dr. L. Zabulienė, prof. dr. A. Utkus

LIETUVOS MEDICINOS BIBLIOTEKOJE

Meteorų pažadinti 2022 metų Andriaus Sniadeckio skaitymai

Dr. Birutė Railienė

Prėjusių metų lapkričio 30 d. Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų institute vyko tradiciniai Andriaus Sniadeckio skaitymai (lot. *Lectiones Andree Sniadecki*). Jų dalyvius pasveikino Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto dekanas akad. Aivaras Kareiva, Geomokslų instituto direktorius prof. Petras Šinkūnas ir renginio vedėja dr. Birutė Railienė. Renginio organizatoriai: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų institutas bei Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija. Renginio rėmėjai: „Thermo Fisher Scientific“, Rūta ir Rimvydas Baranauskai, „Paleo Group“.

Buvo skaitomos ištraukos iš prof. Andriaus Sniadeckio tyrimo apie Žečycos metalinį meteoritą. Šiai temai skirtas straipsnis prieš 200 metų buvo išspausdintas žurnale „Dziennik Wileński“. Pranešimą „1822-ieji – profesoriaus Andriaus Sniadeckio

Ženkletis su meteorito gabalėliu

gyvenime“ skaitė Birutė Railienė. Apie Andriaus Sniadeckio tyrinėtą Žečycos (Bragino) meteoritą kalbėjo Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geomokslų instituto Geologijos muziejaus tyrėja dr. Eugenija Rudnickaitė. Pranešimą apie istorinių meteoritų paiešką ir atradimus skaitė Tarptautinės meteoritų ieškotojų asociacijos narys, UAB „Paleo Group“ direktorius Michailas Ivanovas.

Profesoriaus Andriaus Sniadeckio stipendija, kurią įsteigė bendrovė „Thermo Fisher

Pranešėjai: dr. Eugenija Rudnickaitė, prof. Michailas Ivanovas ir dr. Birutė Railienė

Scientific“ už aukštus studijų rezultatus buvo įteikta Vilniaus universiteto Molekulinės biologijos bakalauro programos ketvirto kurso studentei Indrei Blagnytei ir Vilniaus universiteto Genetikos bakalauro programos trečio kurso studentui Karoliui Krinickiui. 2022 metų Andriaus Sniadeckio stipendiją įteikė bendrovės „Thermo Fisher Scientific“ vyr. mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros direktorius prof. Arvydas Lubys. Renginio organizatoriams ir pranešėjams įteikti atminimo ženkleliai, kuriuos sukūrė dailininkė

2022 metų Andriaus Sniadeckio stipendijos laureatai – Karolis Krinickis ir Indrė Blagnytė
Liudo Masio nuotr.

Miglė Datkūnaitė, o autentiškais meteorito gabalėliais papuošė Michailas Ivanovas. Buvo rodomos ištraukos iš dokumentinio filmo „Meteorų pažadinti. Andriaus Sniadeckio skaitymai 2022 metais“. Visą filmą rasite čia: <https://youtu.be/Lv0YAMP1-p8>.

Antroje skaitymų dalyje Eugenija Rudnickaitė pakvietė į ekskursiją Geologijos muziejuje. *Autorė yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Mokslinės informacijos skyriaus Bibliografijos sektoriaus vadovė*

Nominantų teikimas Prezidento Valdo Adamkaus premijai

Sausio 20 d. prasidėjo nominantų teikimo laikas Prezidento Valdo Adamkaus premijai gauti. Prezidento Valdo Adamkaus bibliotekos-muziejaus ir Danos Gedvilienės fondo premija skiriama už visuomenės pagarbos vertus pasiekimus bei pastangas apsaugoti ir atkurti gamtinę aplinką.

Nominantų premijos steigėjai laukia mokslo, visuomenės, politikos ir verslo srityse. Paraiškos bus priimamos iki kovo 20 d. Kviečiama nominuoti asmenis už jų mokslinius išradimus, visuomenės dėmesį į aplinkosaugos problemas atkreipiančias iniciatyvas, už politinius sprendimus arba už tvirtų sprendimų ar produktų kūrimą versle ir šiais metais. Premijos laimėtojas bus paskelbtas Tarptautinės motinos Žemės dienos išvakarėse – balandžio 21 d. Premija iškilmingai bus įteikta birželio 5 d. – Tarptautinės aplinkos apsaugos dieną – Vytauto Didžiojo universiteto Botanikos sode. Laureatui bus įteikta 5 tūkst. eurų suma ir skulptoriaus Kęstučio Dovydaičio skulptūra „Gervė“.

Atnaujinus premiją, 2021 m. jos laureatu tapo dokumentinio filmo „Sengirė“

režisierius Mindaugas Survila, atkreipęs plačiosios visuomenės dėmesį į neeksploatuojamų miškų išsaugojimo būtinybę, o 2022 m. už darnios gyvenamosios populiarinimą, socialines ir menines iniciatyvas įvertinimo sulaukė visuomenininkas Giedrius Bučas.

Premijos steigėjai – Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus ir Danos Gedvilienės fondas. Fondo valdytojas Gabrielius Gedvila yra Prezidento Valdo Adamkaus jaunystės draugas. Jo velionė žmona Dana buvo aistringa aplinkosaugos gerbėja. Po jos mirties šeima nutarė įsteigti fondą ir jos sukauptas lėšas skirti Lietuvos aplinkosaugos gerinimui.

Prezidentas Valdas Adamkus iki 1997 m. buvo JAV Aplinkos apsaugos agentūros 5-ojo – Didžiųjų ežerų – regiono vadovas. Šiam regionui jis vadovavo 17 metų, o Aplinkos apsaugos agentūroje dirbo 26 metus. 1992–2005 m. buvo teikiama paties V. Adamkaus inicijuota aplinkosaugos premija, kuria buvo siekiama prisidėti prie aplinkosaugos plėtros Lietuvoje. 2021 m. atkurta premija paremta Jungtinių Tautų „Žemės čempionų“ (angl. *UN The Champions of the*

1968 m. V. Adamkaus rinkimų štabo Spaudos komitetas. Pirmoje eilėje viduryje sėdi Valdas Adamkus, jam iš dešinės – Dalia Gedvilienė, Gabrielius Gedvila – pirmas iš dešinės. Gedvilų šeimos archyvo nuotr.

Earth) formatu. Apie kategorijas, kuriose galima teikti nominantus, ir visą kitą informaciją galima rasti čia: <https://adamkuslibrary.lt/adamkaus-premija/>. Kontaktinis asmuo –

Prezidento Valdo Adamkaus bibliotekos-muziejaus direktorius Arūnas Antanaitis (el. paštas arunas.antanaitis@vdu.lt). *Parengta pagal VDU pranešimą*

PARODOS

Klaipėdos krašto metams

Dr. Raimundas Kaminskas

Sausio 15 d. Klaipėdoje, Pilies muziejaus konferencijų salėje atidaryta Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus parengta paroda „1923-ieji. Klaipėda ir Lietuva: istorija, politika, diplomatija“, skirta paminėti Seimo paskelbtus 2023-iusius Klaipėdos krašto metams.

Klaipėdos krašto suvienijimas su Lietuvos valstybe – vienas reikšmingiausių įvykių XX a. šalies istorijoje, turėjęs didelės įtakos ekonominei, kultūrinei ir politinei raidai. 1923 m. Lietuvos Respublika parodė, kad galinti sėkmingai

apginti savo interesus, ir Lietuva tapo jūrine valstybe. Parodoje pirmą kartą pristatoma Mažosios Lietuvos tautinės tarybos deklaracija / pareiškimas – Tilžės akto originalas.

Parodoje siekiama pristatyti 1923 m. politinius įvykius, vertinti Klaipėdos krašto įtraukimo į Lietuvos valstybę aplinkybes ir pateikti tam tikrą istorinį bei kultūrinį foną. Parodos eksponatai sudaro galimybę lankytojams išsamiau pažvelgti į Mažosios Lietuvos regioną, XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje gimusius kultūrinius kontaktus, Didžiojo karo iššūkius, Klaipėdos krašto padėtį 1919–1922 m., atkurti 1923-ųjų įvykius

ir papasakoti apie asmenybes, nulėmusias Mažosios Lietuvos tam tikros dalies ateitį.

Parodoje naudojama ir ne vieną dešimtmetį įvairiuose archyvuose, muziejuose, bibliotekose, privačiuose rinkiniuose sukaupta dokumentinė, kartografinė, ikonografinė medžiaga. Tekstinę ir vaizdinę informaciją papildo autentiški eksponatai: reliktai iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Ypatingosios rinktinės karininkų 1923 m. sausio įvykių metu naudotas žemėlapis, Jono Polovinsko Budrio (1889–1964) asmeninis pistoletas ir jo 1937 m. užrašyti atsiminimai, unikalios nuotraukos bei kiti socialiniai artefaktai.

Laisvės kronikos

Zigmas Tamakauskas

Laisvės gynėjų dienos išvakarėse Kauno rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje įvyko Ingos Stepukonienės sudarytos knygos „Laisvės kronikos“ sutiktuvės. Knygos autorė yra humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Kauno fakulteto docentė, 2012 m. už mokslinę veiklą pelniusi aktyviausio Vytauto Didžiojo universiteto docento apdovanojimą, įvertinta ir rajono savivaldybės Garbės ženklui bei „Metų garliaviečio“ vardu. Mokslinėje veikloje I. Stepukonienė žinoma kaip lyginamosios ir baltistikos literatūros, lietuvių pedagogikos ir spaudos istorijos tyrėja, pasižyminti dideliu patriotizmu, darbštumu ir erudicija. Jos biografiją puošia ir daugybė skaitytų pranešimų Lietuvos ir tarptautinėse konferencijose, daugybė surengtų seminarų bei viešų paskaitų mokytojams ir visuomenei.

Garliaviečiai su meile I. Stepukonienę vadiną savo krašto metraštininke. Tai garbingas pripažinimas, jos parašytų ar parengtų knygų įvertinimas. Knygos parašytos su pagarba šio krašto žmonėms ir visai jo istorijai. Pavyzdžiui, gausiai iliustruotoje knygoje „Garliava. Laikas ir žmonės“ pateikiama miestelio ir jo apylinkių istorija, daug dėmesio skiriama rezistenciniam judėjimui. Paklausus knygų autorės, kaip ji pasirenka temas, Inga atsakė: „Ne aš renkuosi darbo temas, o jos mane.“ Tai liudija apie I. Stepukonienės visuomeninį gyvenimą, nuolatinį domėjimąsi mūsų krašto įvykiais, jo istorija ir aktualijomis. Seniai rašytojos galvoje brendo ir Sausio 13-osios tema, kuri pagaliau įsikūnijo knygoje „Laisvės kronikos“ pačios autorės ir kitų to įvykių dalyvių prisiminimais.

Knygą sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje „Giname Lietuvos laisvę“ yra du įžanginiai straipsniai: Kauno rajono savivaldybės mero Valerijaus Makūno „Diena, kuri primena laisvės kainą“ ir knygos sudarytojos dr. I. Stepukonienės „Sausio 13-oji: viltis kruvinais sniege“. Kituose trijuose skyriuose pateikiami Sausio 13-osios įvykiai Vilniuje, Sitkūnuose ir Juraičiuose, pristatomi liudi-

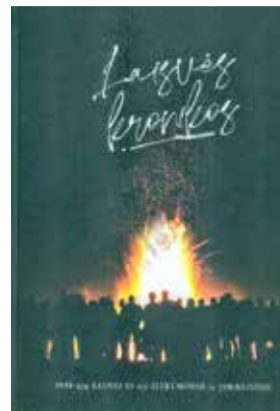

Autorė dr. Inga Stepukonienė

ninkų – žinomo tautodailininko Adolfo Teresiaus, žurnalistės, dirbusios Sitkūnų radijo stotyje Sausio 13-ąją, Jolantos Šarnickienės, Kovo 11-osios Akto signataro Leono Milčiaus, buvusio Kauno rajono mero Valerijono Senvaičio, žurnalistės Dalios Kutraitės, mokytojo Ričardo Gudaičio, Sitkūnų radijo stoties pamainos viršininkės Marijos Leškevičienės, žurnalisto Modesto Patašiaus, Zigmo Tamakausko, knygos autorės ir kitų dalyvavusių to sausio įvykiuose – prisiminimai.

Knygoje pateiktus prisiminimus sušildo ir paryškina poetų Roberto Keturakio, Aldonos Puišytės, Leono Milčiaus poezijos posmai ir gausios iliustracijos. Viena eilėraštyje, skirtame kunigui Robertui Grigui, dalyvavusiam pačiame Sausio įvykių centre ir palaiminiam Parlamentui gynėjų duotą priesaiką, dr. Leonas Milčius, kreipdamasis į jį, klausia: „Kunige Robertai Grigai, ar tu supratai, ar žinai, koks reikalingas, stiprus ir brangus mums tą naktį buvai?“ Poetė Aldona Puišytė eilėraštyje „Kraujo antspaudas“ tarsi vainikuoja mūsų tautos dvasinę pergalę: „... Jau pildos / Baltų amžinos godos, / Baltas Vytis sutramdė / Plėšrų sutemų Žvėrį...“

Knygą „Laisvės kronikos“ nuoširdžiu ir spalvingu žodžiu pristatė jos sudarytoja I. Stepukonienė, pabrėždama, kad Sausio 13-osios įvykių puslapis, „atvėręs naują lietuvių tautos būties epochą, liudijantis jos nenuilstamą gyvybinę galią keltis iš penkiasdešimt metų trukusio sovietinio sąstingio,

Knyga „Laisvės kronikos“

teigti savo valią – gyventi protėvių žemėje ir būti visaverčiais jos šeimininkais, laisvai kalbėti savo gimtąja kalba, puoselėti savo tautos papročius, tradicijas ir kultūrą. Sausio 13-oji paliudijo nepaprastą lietuvių didvyriškumą, tautos galią...“

Su didele meile parengtą I. Stepukonienės naująją knygą sveikino pilna salė susirin-

kusių ne tik garliaviškių, bet ir iš tolimesnių vietovių atvykusių žmonių, Kauno rajono savivaldybės meras Valerijus Makūnas, savivaldybės tarybos narė Regina Lukoševičienė, žurnalistė Jolanta Šarnickienė, Nepriklausomybės Akto signataras dr. Leonas Milčius ir kiti. Lietuvos Respublikos Seimo narys Justinas Urbanavičius įteikė knygos sudarytojai Seimo padėkos raštą. Turiningą knygos sutiktuvės popietę savo muzikiniiais intarpais pajūvairino Kauno rajono Garliavos meno mokyklos muzikantų ansamblio mokiniai.

Tikime, kad naujoji knyga „Laisvės kronikos“, kaip ir kitos I. Stepukonienės knygos, paskatins visuomenę dar labiau domėtis garbingos Lietuvos istorijos puslapius, mūsų tautos dvasinės kultūros gelme, didvyriškomis kovomis dėl laisvės, dėl lietuviško žodžio išlikimo. Ji turėtų svariai prisidėti prie istorinės atminties išsaugojimo ir jaunimo patriotinio ugdymo. *Autorius yra Lietuvos laisvės kovų dalyvis*

Knygos sutiktuvėse dalyviai
Virginijos Tamašauskienės nuotr.

Antrasis „Seno drapakos“ numeris

Nesenai pasirodė ir antrasis mokslo populiarinimo žurnalo, humoristiškai pavadinto „Senas drapakas“, leidžiamo Smalininkuose, Jurbarko r., numeris. Apie šio leidinio pasirodymą „Mokslo Lietuva“ rašė 2022 m. gruodžio 2 d. Nr. 21 (708). Pirmajame numeryje Justinas Stonys ir Augustė Ivanauskaitė pristatė techninių priemonių ir technologijų plėtros svarbiausių išradimų, padarytų antrajame mūsų eros tūkstantmetyje, chronologiją. Ten paminėti ir keli Lietuvoje kūrusių išradėjų (tarp jų – K. Semenavičiaus) bei iki šių chronologiją dienų besidarbuojančių mokslininkų (prof. K. Ragulskio ir kt.) darbai. Tačiau šios temos tęsiniai žurnale dar bus skirtas ne vienas straipsnis.

Antrasis numeris supažindina skaitytojus su Senovinės technikos muziejaus bičiulių ir svečių atsiliepimais apie šio unikalaus muziejaus, sukaupusio per 24 tūkst. eksponatų, veiklą. Muziejaus lankytojai gali pamatyti įrankius, naudotus tiek Lietuvoje, tiek kaimyninėse valstybėse prieš beveik du šimtus metų, taip pat ir vietos meistrų naudojamus dabar. Atvykusius į muziejų pasitinka eks-

Žurnalo „Senas drapakas“ antrasis numeris

ponatai, liudijantys apie knygų spausdinimą, fotografavimą ir filmavimą, staliaus ir šaltkalvio darbą. Čia sukaupta gausybė knygų ir kitų leidinių, kuriuos mielai priglaustų ir didžiosios Europos bibliotekos.

Antrojo numerio skaitytojai turi galimybę susipažinti su įdomiausiais ir turiningiausiais įrašais, paliktis muziejaus lankytojų atsiliepimų knygoje nuo 2005 m. gegužės 22 d. iki 2018 m. spalio 8 d., sužinoti apie muziejui skirtus apdovanojimus ir čia organizuojamus

renginius bei naujus sumanymus. Muziejaus veikla plečiasi, prisitaikydama prie lankytojų pageidavimų.

Pradedant 2005 m., užpildytos keturios lankytojų atsiliepimų knygos, o penktoji baigiama prirašyti. Pirmąjį įrašą svečių knygoje 2005-aisiais paliko tuometis Lietuvos kultūros ministras Vladimiras Prudnikovas, palinkėjęs muziejaus vadovui sėkmės, įgyvendinant visus projektus. Dabar jau aišku, kad šis palinkėjimas buvo pranašiškas. Kaip pažymi žurnalo sudarytojai, pakartotinai apsilankę muziejaus lankytojai (atvykę po metų ar kiek ilgesnės pertraukos) neretai pasijunta, lyg būtų atsidūrę naujame muziejuje, nes jis nuolat keičiasi. Tačiau kiekvieno lankytojo priėmimas – toks pat nuoširdus, „tarsi jis būtų laukiamiausias svečias“.

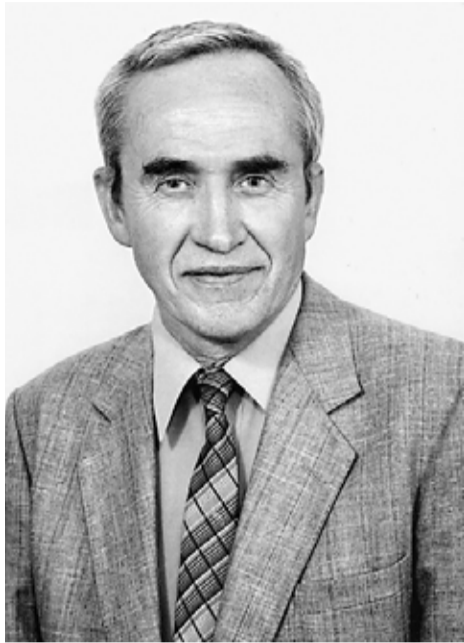
Muziejaus veikla aprašyta dviejose jo įkūrėjo J. Stonio parengtose plačios apimties monografijose. Apie šį muziejų sukurta keletas televizijos filmų ir du kino filmai. Jurbarko savivaldybės iniciatyva sukurta filmas „Tarp praeities ir dabarties“. Lietuvos jubiliejaus proga istorinės Prezidentūros

dėka sukurta filmas „Lietuvos istorijos kūrėjai“, kuriame savo išpūdziais dalinasi dvylika lankytojų, atrinktų iš daugiau kaip tūkstančio pasiūlytų kandidatų. Nors daugumą įrašų šiose knygose paliko lankytojai iš Lietuvos, tačiau yra ir tokių, kuriuos paliko atvykę iš tolimų valstybių: Ukrainos, Latvijos, Lenkijos, Italijos, JAV, Pietų Korėjos ir kt.

Naujojo numerio pabaigoje paskelbtas Jurbarko rajono savivaldybės mero Skirmanto Mockevičiaus straipsnis. Jį rajono vadovas pradeda labai prasmingais klausimais: „Ar išsaugosime Lietuvos techninės pažangos istoriją ir jos eksponatus? Kaip lietuviška technika, lietuvių sukurta technologija atrodo pasauliniame kontekste?“ Atsakyti į juos arba bent jau apie tai susimąstyti gali kiekvienas, apsilankęs Smalininkuose. Na, o šios žurnalo naujojo numerio apžvalgos pabaigoje krepiamės į „Mokslo Lietuvos“ skaitytojus klausdami: „Ar žinote, ką reiškia šis, dabar labai retai besutinkamas žodis – drapakas? Ar esate jį matę? O gal net teko su juo dirbti?“ „Mokslo Lietuvos“ informacija. Parengė J. J.

PRO MEMORIA

Prof. Arvydas Šeškevičius 1939–2023

Sausio 22 d. netekome žymaus kardiologo, paliatyvosios pagalbos pradininko Arvydo Šeškevičiaus. Liūdną žinią pranešė Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacijos vadovė dr. Neringa Čiakienė.

Būsimasis profesorius gimė 1939 m. liepos 5 d. išsilavinusių Dzūkijos žmonių šeimoje. 1946–1958 m. mokėsi Alytaus rajono Simno vidurinėje mokykloje, 1958–1961 m. – Kauno medicinos mokyklos Rentgeno technikos skyriuje. 1964–1970 m. studijavo Kauno medicinos institute. 1970–1971 m. – Lazdijų rajono Seirijų apylinkės ligoninės Vidaus skyriaus vedėjas. 1971–1986 m. – Kauno medicinos instituto Kardiologijos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis, Kauno klinikų gydytojas kardiologas. 1978 m. tapo medicinos mokslų kandidatu,

1982 m. – docentu, 1991 m. – habilituotu medicinos mokslų daktaru. 1992 m. kartu su kitais įkūrė Slaugos fakultetą ir iki 2007 m. buvo jo dekanu. 1995–2008 m. – Slaugos ir rūpybos katedros vedėjas. 2001 m. A. Šeškevičiui suteiktas profesoriaus vardas.

Pagrindinė A. Šeškevičiaus mokslinio darbo sritis – paliatyvioji medicina, sergančiųjų lėtinėmis ligomis ir neįgaliųjų psichologiniai, socialiniai, somatiniai ir dvasiniai poreikiai. Nuo 2003 m. – Lietuvos paliatyvosios medicinos draugijos prezidentas, nuo 2011 m. – Pagalbos onkologiniams pacientams asociacijos prezidentas.

Mokslinė veikla A. Šeškevičiui pelnė ir tarptautinį pripažinimą. Nuo 2007 m. profesorius buvo Centrinės ir Rytų Europos paliatyvosios pagalbos valdybos nariu. Vadovavo

Europos Sąjungos projektams: „Europos pažangioji slaugos praktika“ (2003–2005), „Slaugos ir rehabilitacijos mokslo krypčių naujų mokymosi metodų įgyvendinimas“ (2006–2008), EURHOMAP (2008–2010).

Profesorius A. Šeškevičius – išskili gimtojo Simno krašto asmenybė, daugelio knygų autorius. 2016 m. apdovanotas Gedimino ordino Riterio kryžiumi. Dainavos krašto svetainėje minimas kaip „pasizymėjęs nuostabiū humoro jausmu. <...> Jam buvo būdinga vidinė ramybė, išmintis, meilė mokslui, atsidavimas darbui. Jaunatviškumo, nepasotinamumo žinioms jame buvo tiek daug, kad atrodė, jog gyvybinė energija dar ilgai neišsėks...“

„Mokslo Lietuvos“ prenumerata

„Mokslo Lietuva“ yra akademinės bendruomenės laikraštis, leidžiamas nuo 1989 m. vasaros. Laikraščio leidėjas – Lietuvos mokslininkų sąjunga (LMS). Nuo 2022 m. sausio „Mokslo Lietuva“ leidžiama tik elektroniniu variantu (PDF formatu), kuris siunčiamas į Jūsų nurodytą elektroninį paštą tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Per metus išleidžiami 22 numeriai – po du numerius per mėnesį (išskyrus rugpjūtį). Leidinio metinė prenumerata – **20 eurų**. Užsisakyti laikraštį galima nuo bet kurios dienos, nelaukiant einamųjų metų pabaigos. Sumokėję prenumeratos mokestį, nepamirškite pranešti redakcijai savo elektroninio pašto adresą, kuriuo pageidaujate gauti laikraštį. Mūsų el. paštas mokslolietuva@gmail.com

Prenumeratos mokestis pervedamas į laikraščio leidėjo – UAB „Mokslininkų laikraštis“ – sąskaitą. Įmonės kodas – 123218653, atsiskaitomoji sąskaita – LT81 7300 0100 0242 3598, AB „Swedbank“. **Nurodoma mokėjimo paskirtis – ML prenumerata.** Į šią sąskaitą taip pat pervedamas apmokėjimas už laikraščio paslaugas: skelbimus, reklamą, užsakomuosius straipsnius.

Finansinę paramą „Mokslo Lietuvai“ (metinę pajamų mokesčio dalį, aukas ir kt.) prašome pervesti Lietuvos mokslininkų sąjungai. **Įmonės kodas – 111959769, atsiskaitomoji sąskaita – LT70 7300 0100 0244 9695, AB „Swedbank“.** Lietuvos mokslininkų sąjunga

Žiemos peizažas. J. Jasaičio nuotr.

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

alkas.lt

POZICIJA

ATEITIS KURIAMA ŠIANDIEN
ŠIANDIEN

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius

El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169